

Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon

Väliarviointi 2011

Sisäinen turvallisuus

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 2/2011

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Suunnittelija Kia Vertio, sisäisen turvallisuuden sihteeristö, sisäasiainministeriö Tutkimus- ja kehittämispäällikkö Teija Mankkinen, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö		Julkaisun laji Muistio	
		Toimeksiantaja sisäasiainministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon			
Julkaisun osat Johdanto, muistio, liitteet			
Tiivistelmä			
<p>Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen toisesta sisäisen turvallisuuden ohjelmasta 8.5.2008. Ohjelmassa hallitus määrittää poikkihallinnollisesti sisäisen turvallisuuden ohjelman keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjelma ulottuu vuoteen 2015. Ohjelman väliarviointi tehtiin vuonna 2011. Lisäksi ohjelman toimeenpanosta on julkaistu raportit vuosina 2009 ja 2010.</p> <p>Sisäisen turvallisuuden ohjelma sisältää tavoitteet, toimenpiteet sekä tunnusluvut ja mittarit, joilla ohjelman toteutumista seurataan. Kunkin toimenpiteen kohdalla on vahvistettu toimenpiteestä päävastuussa oleva taho ja toimenpiteen toteuttamisen aikataulu. Ohjelma toimeenpannaan osana eri hallinnonalojen toiminnan ja talouden suunnittelua ja paikallista turvallisuussuunnittelua. Ohjelman toimeenpanoon osallistuvat lähes kaikki ministeriöt sekä järjestöt, elinkeinoelämä ja tutkimuslaitokset.</p> <p>Ohjelman toimeenpanoa johtaa sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä, joka seuraa sisäisen turvallisuuden kehitystä myös laajemmin. Ohjelman toimeenpanoa ohjaa sisäisen turvallisuuden ohjausryhmä. Järjestöjen ohjelman toimeenpanoa koskevat suunnitelmat liitetään osaksi viranomaisten toimeenpanosuunnitelmia. Ohjelman toimeenpanoa koordinoi ja yhteen sovittaa sisäasiainministeriö.</p> <p>Alueellisia pelastuslaitoksia on yhteensä 22 ja niiden toimintaa ohjaavat ja rahoittavat pääsääntöisesti kunnat. Säädöspohjainen ohjausvastuu on sisäasiainministeriöllä. Ohjausjärjestelmän monimuotoisuudesta johtuen pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon on toteutunut useampaa kautta. Kokonaiskuvan saamiseksi tiedot pelastuslaitosten toiminnasta sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanemiseksi on koottu tähän raporttiin.</p> <p>Tässä raportissa kuvataan alueellisten pelastuslaitosten osallistumisesta sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon vuosina 2008–2010. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteet on esitelty rajatusti vain niiden toimenpiteiden osalta, joiden toimeenpano on osaltaan ollut pelastuslaitosten vastuulla. Sisäisen turvallisuuden ohjelman tunnuslukuja ja mittareita ei ole esitetty. Raportti sisältää myös ehdotuksia otettavaksi huomioon jatkotyössä pelastuslaitosten toimintaa kehitettäessä ja valmisteltaessa kolmatta sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, jonka valmistelusta päätettiin pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa 17.6.2011.</p> <p>Raportti on valmisteltu alueellisten pelastuslaitosten sisäasiainministeriölle vuoden 2010 loppuun mennessä toimittamien tietojen sekä sisäisen turvallisuuden ohjelman ekstranettiin toimitettujen tietojen perusteella.</p>			
Avainsanat (asiasanat) sisäinen turvallisuus, pelastuslaitokset			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-635-3 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 2/2011		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-635-6
Kokonaissivumäärä 40	Kieli suomi	Hinta 20,00	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Planerare Kia Vertio, sekretariatet för den inre säkerheten, inrikesministeriet Forsknings- och utvecklingschef Teija Mankkinen, Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland		Typ av publikation Promemoria	
		Uppdragsgivare Inrikesministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet	
Publikation (även den finska titeln) Räddningsverkens deltagande i genomförandet av programmet för den inre säkerheten (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon)			
Publikationens delar Inledning, promemoria, bilagor			
Referat Statsrådet fattade den 8 maj 2008 ett principbeslut om det andra programmet för den inre säkerheten. I programmet fastslår regeringen de viktigaste sektorsövergripande målen och åtgärderna för den inre säkerheten. Programmet sträcker sig till 2015. En halvtidsutvärdering av programmet gjordes 2011. Därtill har rapporter om genomförandet av programmet publicerats 2009 och 2010. Programmet för den inre säkerheten omfattar målen, åtgärderna samt de nyckeltal och indikatorer som används för att följa upp genomförandet av programmet. För varje åtgärd har en huvudansvarig aktör och ett tidschema för genomförandet av åtgärden fastställts. Programmet genomförs som en del av planeringen av de olika förvaltningsområdenas verksamhet och ekonomi samt den lokala säkerhetsplaneringen. I genomförandet deltar nästan alla ministerier samt organisationer, näringslivet och forskningsinstitut. Genomförandet av programmet leds av en ministergrupp för den inre säkerheten som även ur ett bredare perspektiv följer upp hur den inre säkerheten utvecklas. En styrgrupp för den inre säkerheten samordnar genomförandet. De planer som organisationerna har gjort upp för att genomföra programmet ska bli en del av myndigheternas planer. Inrikesministeriet samordnar genomförandet. Det finns sammanlagt 22 regionala räddningsverk och deras verksamhet styrs och finansieras huvudsakligen av kommunerna. Ansvar för styrningen ligger enligt lagen hos inrikesministeriet. På grund av styrsystemets komplexitet har räddningsverken deltagit i genomförandet av programmet för den inre säkerheten genom flera olika kanaler. I syfte att ge en helhetsbild har uppgifter om räddningsverkens verksamhet i anslutning till genomförandet av programmet sammanställts i denna rapport. Denna rapport beskriver de regionala räddningsverkens deltagande i genomförandet av programmet för den inre säkerheten under åren 2008–2010. I rapporten presenteras endast sådana åtgärder i programmet som har ingått i räddningsverkens ansvarsområde. Nyckeltal och indikatorer presenteras inte. Rapporten har utarbetats på basis av uppgifter som inrikesministeriet har fått av de regionala räddningsverken före slutet av 2010 samt uppgifter som erhållits från extranätet för programmet för den inre säkerheten.			
Nyckelord inre säkerheten, räddningsverk			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-635-3 (PDF), www.intermin.fi/publikationer			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 2/2011		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-635-6
Sidoantal 40	Språk finska	Pris 20,00	Sekretessgrad offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Alueellisten pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon.....	2
2.1 Syrjäytymisen ehkäisy ja alkoholihaittojen torjunta.....	2
2.1.1 Turvallisuusalan toimijoiden osallistuminen monialaiseen varhaisen puuttumisen toimintaan	2
2.1.2 Yhteisöllisyyden tukeminen	5
2.2 Koulutus ja osaamisen kehittäminen.....	7
2.2.1 Sisäisen turvallisuuden toimijoiden oppilaitosten koulutussisällön yhteensopivuuden selvittäminen.....	7
2.2.2 Yhteisen kansallisen ohjelman laatiminen turvallisuusharjoituksille	8
2.3 Tilannekuvatoiminnan kehittäminen.....	11
2.3.1 Poikkihallinnollisen tilannekuvajärjestelmän luominen aluehallintoon	11
2.4 Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen.....	12
2.4.1 Paikallisten turvallisuussuunnitelmien laatiminen.....	12
2.4.2 Sisäisen turvallisuuden poikkihallinnollisen yhteistyön jatkuvuuden varmistaminen	17
2.4.3 Kylien turvallisuussuunnittelun kehittäminen	18
2.4.4 Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluiden varmistaminen	18
2.4.5 Sopimuspalokuntien toimintaedellytysten parantaminen.....	19
2.5 Kodin, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuuden parantaminen.....	21
2.5.1 Alueellisten pelastuslaitosten tiedonvaihdon lisääminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa	21
2.6 Maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantaminen	25
2.7 Kilpailukyvyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla ..	26
2.7.1 Yritysten pelastussuunnitelmien päivittäminen ja täydentäminen	26
2.8 Suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen ehkäisy	27
2.8.1 Öljyntorjuntakaluston valmiuden parantaminen.....	27
2.8.2 Öljyntorjunta- ja kemikaalivahinkojen torjuntavalmiuden parantaminen monitoimialuksella.....	28
2.8.3 Öljyntorjuntayhteistyön tiivistäminen.....	28
2.8.4 Johtamis-, tilannekuva- ja viestijärjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen	29
2.8.5 Viranomaisten välisen suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen riskianalyysin laatiminen	30

2.8.6 Järjestöjen voimavarojen ja asiantuntemuksen hyödyntäminen suuronnettomuusuhkien arvioinnissa.....	31
3 Yhteenveto.....	31
4 Ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi	35

Liitteet

Liite 1: Ehkäise tapaturmat -hanke 2009–2015	37
Liite 2: Operatiivisen yhteistyön kehittäminen harvaan asutuilla alueilla	38

1 Johdanto

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen toisesta sisäisen turvallisuuden ohjelmasta ”Turvallinen elämä kaikille” 8.5.2010¹. Periaatepäätöksessä valtioneuvosto määrittelee poikkihallinnollisesti sisäisen turvallisuuden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet. Tämä raportti on osa valtioneuvoston periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden ohjelmasta päätettyä väliarviointia.

Tähän raporttiin on koottu tiedot siitä, mitä sisäisen turvallisuuden edistämiseen liittyviä projekteja tai hankkeita pelastuslaitokset ovat toteuttaneet alueellaan vuosina 2008–2010. Raportissa esitetyt tiedot perustuvat seuraavien pelastuslaitosten toimittamiin tietoihin: Helsinki, Keski-Uusimaa, Itä-Uusimaa, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Varsinais-Suomi, Satakunta, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Jokilaaksot, Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Kainuu. Pelastuslaitosten toimittamat tiedot on koottu muokaten ja tiivistäen yhteen sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden sihteeristössä. Raportti on työstetty yhteistyössä Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) kanssa. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö toimii palo- ja pelastusalan sekä väestönsuojelun ja varautumisen asiantuntijana.

Raportti on yhteenveto pelastuslaitoksilla toteuttavista sisäiseen turvallisuuteen liittyvistä hankkeista ja projekteista. Osa pelastuslaitosten toimenpiteistä on projekteja, osa toimenpiteitä ja osa käytäntöjä. Raporttia voidaan pitää kunkin pelastuslaitoksen sisäisen turvallisuuteen liittyvän tämän hetkisen toiminnan kuvauksena. Yhteen koottuna kuvaukset muodostavat pelastuslaitosten sisäiseen turvallisuuteen liittyvien toimintojen nykytilan kuvauksen.

Raportti sisältää myös pelastustoimeen liittyviä valtakunnallisia kehittämisprojekteja ja hankkeita, jotka liittyvät sisäisen turvallisuuden edistämiseen.

Raportin tavoitteena on, että seurantatietoja voidaan käyttää hyödyksi jatkossa, kun alueellinen pelastustoimi kehittää toimintaansa osana sisäisen turvallisuuden kokonaisuutta.

¹ Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. SM julkaisu 16/2008.

2 Alueellisten pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon

Seuraavassa esitetään tiedot alueellisten pelastuslaitosten osallistumisesta sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon ohjelman luvuittain ja toimenpiteittäin. Mukaan on otettu vain ne sisäisen turvallisuuden ohjelman kohdat, joiden toimeenpanosta ovat mahdollisten muiden toimijoiden ohella vastanneet alueelliset pelastuslaitokset. Kunkin luvun alussa on esitetty kursiivilla, mitä toimenpiteen toimeenpanosta on päätetty ohjelman toimeenpanosuunnitelmassa.

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä on ohjannut ja seurannut ohjelman toimeenpanoa. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä on tarvittaessa tarkentanut ja täydentänyt valtioneuvoston periaatepäätöksessä 8.5.2008 päätettyjä toimenpiteitä tavoitteena varmistaa ohjelman tavoitteiden saavuttaminen ottaen huomioon toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Nämä päivitykset on lisätty raporttiin.

2.1 Syrjäytymisen ehkäisy ja alkoholihaittojen torjunta (sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 5.1)

2.1.1 Turvallisuusalan toimijoiden osallistuminen monialaiseen varhaisen puuttumisen toimintaan

Vahvistetaan ja laajennetaan turvallisuusalan toimijoiden osallistumista monialaiseen varhaisen puuttumisen toimintaan tavoitteena ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä ja rekrytoitumista rikolliseen toimintaan. Selvitetään alan mahdollisuudet toimia aloitteentekijöinä varhaisessa puuttumisessa ja kehitetään toimintamalleja. Lisätään turvallisuusalan toimijoiden perehdyttämistä varhaisen puuttumisen menetelmiin. Varmistetaan varhaisen puuttumisen moniammatillisten toimintamallien, kuten Ankkurimallin, Valomerkkimallin ja Tulipysäkkimallin valtakunnallinen käyttöönotto.

Lasten ja nuorten syrjäytymistä on ehkäisty pelastuslaitoksilla erilaisten varhaisen puuttumisen toimintamallien avulla. Esimerkkeinä moniammatillisista toimintamalleista voidaan mainita Tulipysäkki-, Vaaran paikka-, Turvakanava- ja Yli Hyvä Juttu -hankkeet.

Tulipysäkki -hankkeessa on käynnistetty varhaisen puuttumisen menetelmin ja useiden viranomaisten yhteistyönä toimintaa, jolla puututaan lasten ja nuorten luvattomaan tulen käsittelyyn. Tavoitteena on luoda pelastusalueille asiantuntijaverkosto, joka toimii yhteistyössä poliisin, kasvatus-, sosiaali- ja terveys- sekä kouluviranomaisten kanssa lasten ja nuorten luvattomaan tulen käsittelyn ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Käytännön toimina on muun muassa tapaustietojen kerääminen ja analysointi sekä tulta luvatta käsitellessä lasten ja heidän vanhempiansa tapaamiset viranomaisten yhteistoimintana. Viranomaisyhteistyön menetelmin Tulipysäkki-hankkeen ydintoimintaa on paikallisesti järjestettävä interventiotilaisuus, johon osallistuvat sytytellyt lapsi, hänen vanhempansa ja viranomaiset. Tavoitteena on tahallisten palojen määrän vähentäminen.

Tulipysäkki-hanketta koordinoi Pelastusopisto. Hankkeen tutkimusosassa on toteutettu paikallisten sytyttelymäärien kartoitus kolmena peräkkäisenä vuonna ja lisäksi on julkaistu raportti koulupaloista. Viranomaisille on järjestetty Tulipysäkki-hankkeeseen ja lastensuojeluilmoitusten tekoon liittyviä koulutuksia. Hankkeella on runsaasti kansainvälisiä kontakteja ja ulkomaisia asiantuntijoita on käytetty tukena toimintaa kehitettäessä. Erityisesti yhteistyö Britannian ja Ruotsin asiantuntijoiden kanssa on ollut tiivistä.

Hankkeen puitteissa on tuotettu opetusmateriaalia: Lapset ja tuli -kirja, Palomestari Karhu ja sammuttavat sankarit -kirja, Sytytteleekö lapsesi? -esite, ja Mehän sammutettiin se! -opetusfilmi.

Erityinen Tulipysäkki-sovellus PRONTO² kirjausten kehittämiseksi on toteutettu yhteistyössä Pelastusopiston kanssa. PRONTO-tietokannan avulla on tuotettu alueellista tilasto- ja tapaustietoa.

Tulipysäkki-hanke on edennyt suunnitelmien mukaan. Noin kolmasosa pelastusalueista on aloittanut lasten ja nuorten luvattomaan sytyttelyyn liittyvän interventio toiminnan ja lisäksi hanke on käynnistymisvaiheessa kolmasosassa pelastusalueita. Hankkeen loppu- ja vaikuttavuusraportti on laadittu vuoden 2009 syksyllä. Erityisen aktiivisesti toiminta on käynnistynyt Varsinais-Suomessa, Itä-Uudellamaalla, Helsingissä sekä Etelä- ja Pohjois-Karjalassa.

Pohjois-Karjalassa oppilaitoksiin on nimetty turvallisuuskumppanit, jotka kehittävät turvallisuutta yhteistyössä oppilaitosten ja muiden viranomaisten kanssa. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksella oma Tulipysäkki-ryhmä, joka toimii kiinteässä yhteistyössä poliisin Nuortentiimin kanssa. Turvallisuuskumppaneiden kautta saadaan tietoa luvattomasta tulenkäsittelystä ja tapauksiin puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

² Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto PRONTO on järjestelmä pelastustoimen seuranta ja kehittämistä sekä onnettomuuden selvittämistä varten.

Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen alueella Lappeenrannassa ja Imatralla toimivat moniviranomaispohjaiset sosiaalitoimen vetämät työryhmät, joihin kuuluu myös pelastuslaitosten edustaja. Koululaisten turvallisuusviestinnässä otetaan esille luvaton tulen käsittely ja hyödynnetään hankkeen opetusmateriaalia.

Varsinais-Suomessa Tulipysäkkitoimintaa on hyödynnetty myös koululuokkien neuvonnassa ja valistuksessa tapauksissa, joissa esimerkiksi tietyssä koulussa on esiintynyt sytyttelyä tai tietyn luokan oppilaiden tiedetään syyllistyneen sytyttelyyn. Tällöin valistuskohdeena on ollut koko luokka.

Päijät-Hämeessä Tulipysäkki-hanketta vetämään on nimetty kaksi palomiestä, jotka yhteistyössä poliisin ja sosiaalivirkailijan kanssa tapaavat sytyttelijän ja hänen vanhempansa. Kouluilla, joissa on sytytetty paloja, käydään rehtorin pyynnöstä kertomassa oppilaille tulipalon vaaroista.

Helsingin pelastuslaitos on osallistunut laaja-alaisen lasten turvallisuusopetusmateriaalin tuottamiseen yhteistyössä Helsingin pelastuskoulun ja SPPL:n kanssa. Vaaran paikka -materiaali ottaa kantaa muun muassa nuorten syrjäytymiseen ja rekrytoitumiseen rikolliseen toimintaan. Helsingin pelastuslaitoksen riskienhallintaosaston valvontayksikkö on myös ryhtynyt selvittämään Tulipysäkki- sekä Yli Hyvä Juttu – mallien soveltamismahdollisuuksia lasten ja nuorten syrjäytymisen ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Malleja on suunniteltu yhdistettäväksi Esikaupunkien renessanssihankkeisiin, jolloin toiminta aloitettaisiin tietyiltä Helsingin esikaupunkiasuinalueilta ja jalkautettaisiin myöhemmin koko Helsingin alueelle. Esikaupunkien renessanssihanke on yksi kaupungin turvallisuusohjelman painopisteistä 2010–2013.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksella on toteutettu Turvakanava-hanke, jonka yhtenä painopisteinä on syrjäytymiseen ennaltaehkäisy. Hankkeen aikana verkostoiduttiin monipuolisesti eri turvallisuustoimijoiden kanssa. Hankkeeseen osallistuneiden kanssa toteutettiin muun muassa teemaliite³ maakuntalehti Kalevan välissä teemalla syrjäytymisen ehkäisy. Liite saavutti noin 210 000 tilaajaa. Kirjoittajina olivat Jokilaaksojen pelastuslaitos, Jokilaaksojen poliisilaitos, Suomen Punainen Risti, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Seurakunta, Nivalan sivistystoimi, Peruspalvelukuntayhtymä Kallio, Liikenneturva, Tiehallinto, Häätäkeskus, Rajavartiolaitos ja MTKL/Jokilaaksojen tiimi. Suurin osa kirjoittajista oli varsinaisina toimijoina Turvakanava-hankkeessa.

Lisäksi osana syrjäytymisen ehkäisyä Jokilaaksojen pelastuslaitoksen Rantsilan paloasema on ollut mukana SPEK:n vetämässä Yli Hyvä Juttu -hankkeessa, jossa tavoitteena on ollut saattaa syrjäytymisen uhan alla olleita nuoria hyvän harrastuksen

³ Liite on luettavissa www.turvakanava.fi sivuilla (etusivulla linkki).

pariin. Yli Hyvä Juttu on Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön käynnistämä ja Raha-automaattiyhdistyksen tukema hanke, jonka tarkoituksena oli etsiä keinoja ohjata syrjäytymisvaarassa olevia nuoria palokuntanuorisotoimintaan yhdessä paikallisten palokuntien ja julkisen sektorin, erityisesti sosiaali-, sivistys- ja nuorisotoimen kanssa.

2.1.2 Yhteisöllisyyden tukeminen

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamista koskevien toimenpiteiden toimeenpanon ohjausryhmä on asetettu, ryhmällä toimeenpanossa koordinoiva rooli. Harvaan asutuilla alueilla yhteisöllisyyden vähentyminen lisää syrjäytymistä ja turvattomuutta. Tuetaan yhteisöllisyyttä lisäämällä viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä, edistämällä kylätoimintaa ja uusia palvelujen tuottamismuotoja, joilla varmistetaan turvallisuuden kannalta keskeisten peruspalvelujen saatavuus.

Palokunta on perinteisesti ollut kylän tai paikallisyhteisön ”oma paikka”, joka on koonnut yhteisön jäsenet yhteen. Palokunta on järjestänyt erilaisia tempauksia, juhlia tai toimintaa, jonka tavoitteena on ollut yhteisön turvallisuuden lisääminen eri keinoin. Toimintaan on perinteisesti osallistunut kaiken ikäisiä aina lapsista veteraaneihin.

Hälytystehtävien lisäksi paloasemilla tehdään monenlaista työtä. Palokuntien nuoriso-, nais- ja veteraaniosastoissa tehdään turvallisuuskasvatus ja -valistustyötä sekä opetetaan kansalaistaitoja. Monissa palokunnissa myös ylläpidetään soittokuntaperinnettä oman soittokunnan muodossa. Toiminta kokoaa paikallisyhteisön yhteen toimimaan yhteisten tavoitteiden eteen, pitää yhteisön vireänä ja lisää yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden näkökulmasta erityisen tärkeää paloasemaverkoston ylläpitäminen on harvaan asutuilla alueilla, mistä poliisien määrää on vähennetty.

Paloasemaverkostoa pyritään ylläpitämään harvaan asuttujen alueiden palvelujen turvaamiseksi. Pohjois-Savossa ja Päijät-Hämeessä on säilytetty toiminnassa kaikki alueen paloasemat. Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen alueella on kehitetty nopean avun turvaamista ja tätä varten on perustettu työryhmä. Etelä-Pohjanmaalla pelastuslaitoksen paloasemaverkosto kattaa koko alueen siten että 30 minuutissa saavutetaan lähes kaikki alueet. Etelä-Pohjanmaalla ensivasteyksikkö sopimukseen perustuen toimii 28 paloasemalla, ja vain 2 pientä VPK-asemaa on ilman ensivastetoimintaa.

Jokilaaksojen pelastuslaitos on tehnyt muutamien paloasemien osalta paloasemaselvityksen, jonka tavoitteena oli miettiä, mitä näille paloasemille tehdään tiukan talouden ja kuituvien kylien puristuksessa. Selvityksessä otettiin huomioon myös Harva-alue näkökulma. Jokilaaksojen alueella saavutetaan tällä hetkellä kaikki alueet alle 30 minuutissa. Ensivastetoiminta on järjestetty kaikissa muissa kunnissa paitsi Oulaisissa.

Harvaan asuttujen alueiden tilanneraporttiin (SM/2009) liittyvät toimenpiteet (*Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päivitys hyväksytty 26.11.2009*)

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä hyväksyi kokouksessaan 26.11.2009 Harvaan asuttujen alueiden tilanneraporttiin (SM20/2009) sisältyvät suositukset ja suosituksia täydentävät toimenpiteet. Tieto päätöksestä on toimitettu tahoille, jotka vastaavat päätöksen toimeenpanosta. Omatoimista varautumista koskeva toimenpide on liitetty sisäasiainministeriön ja aluehallintoviraston välillä tehtävään toiminnalliseen tulossopimukseen.

Omatoimisen varautumisen edistäminen

Omatoimiseen varautumiseen on ryhdytty kiinnittämään pelastuslaitoksilla yhä enemmän huomiota häiriötilanteiden lisääntymisen vuoksi. Perinteisten toimintamallien rinnalle tarvitaan uudenlaisia tapoja toimia. Seuraavassa on esitelty eri pelastuslaitosten keinoja vastata uusiin haasteisiin ja tehostaa omatoimista varautumista.

Itä-Uudenmaan, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pelastuslaitokset ovat antaneet ohjeistusta ja opastusta omatoimisen varautumisen suunnitteluun. Pohjois-Savon pelastuslaitokselle on perustettu turvallisuuskoulutuksen yksikkö. Itä-Uudenmaan pelastuslaitos puolestaan järjestää yhteistyössä alueellisen pelastusliiton kanssa talosuojelukursseja, mutta kursseja jouduttu perumaan osanottajavähyyden vuoksi.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos järjestää vuodessa useita talon turvallisuuspäälliköille osoitettuja kursseja. Myös Päijät-Hämeen pelastuslaitokselle on perustettu vuoden 2009 alussa turvallisuuskoulutusyksikkö, jolla on paremmat mahdollisuudet vastata koulutuskysyntään. Ryhmässä ovat edustettuna kaikki pelastuslaitoksen henkilöstöryhmät.

Etelä-Karjalassa palotarkastusten ja pelastussuunnitelman ohjauksen yhteydessä painotetaan poistumisturvallisuutta, omatoimisen vaaranarvioinnin ja omatoimisen palotarkastuksen merkitystä. Vaaranarviointi- ja palotarkastuslomake sisältävät pelastussuunnitelmapohjaan.

Kymenlaakson pelastuslaitos on sijoittanut saaristoon, muun muassa Haapasaareen, Kaunissaareen ja Suurkouvussaareen pelastuskalustoa jo useiden vuosien ajan. Saariston pelastusvalmiutta on hoidettu yhdessä puolustusvoimien ja merivartioston kanssa.

Kainuun pelastuslaitoksella on yhteistyösopimus Kainuun rajavartiostoon kanssa. Sopimukseen kuuluu pelastustoimen tehtäviä raja-alueella. Raja-alueita koskevat hälytykset (myös ensivasteet) menevät suoraan POKAsta Rajan TIKEen. Koulutusta on pidetty molemmin puolin. Koulutuspaikkakuntia ovat Suomussalmi ja Kuhmo.

Koulutusaiheina ovat olleet muun muassa ensivaste, kolaritilanteet ja maastosta pelastaminen. Tehtäviä rajan partioille tulee vaihtelevasti muutaman kerran vuodessa.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksella omatoimisen varautumisen edistämistä on toteutettu monin eri tavoin. Osana Turvakanava-hanketta on toteutettu yhteistyössä eri turvallisuustoimijoiden kanssa turvallisuusportaali, joka koostuu kahdesta elementistä: turvallisuuden tietopankista ja turvallisuusviestin lähettämisestä. Sivustolta on mahdollisuus lähettää turvallisuusviestejä yhden luukun periaatteella. Viestejä annetaan turvallisuusaihealueittain. Sama viesti voi tavoittaa aiheesta riippuen samalla kertaa useita toimijoita. Se taho, jonka vastuulle asia lainsäädännön näkökulmasta kuuluu, ottaa päävastuun muiden tahojen tukiessa toimillaan. Turvallisuuden tietopankissa on koottuna kirjastomaisesti linkkejä turvallisuusaihealueittain. Tietopankista löytyy myös linkit koulutus- ja havainnointimateriaaleihin. Sivuston avulla on todistettavasti voitu auttaa tehokkaasti turvallisemman ympäristön rakentamisessa.

Jokilaaksojen pelastuslaitos pyrkii turvallisuusviestinnässään laadukkaaseen ja vaikuttavaan työhön. Tätä varten on määritelty selkeät kohderyhmät, joille turvallisuusviestintää ensisijaisesti tarjotaan. Jokilaaksoissa puhutaan elinkaarimallista, jossa pääpaino on lapsissa ja nuorissa. Pelastuslaitos pyrkii vaikuttamaan ihmisiin elämän eri vaiheissa seniorivuosiin saakka eri teemojen kautta.

2.2 Koulutus ja osaamisen kehittäminen

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 5.2)

2.2.1 Sisäisen turvallisuuden toimijoiden oppilaitosten koulutussisällön yhteensopivuuden selvittäminen

Selvitetään sisäisen turvallisuuden toimijoiden (pelastus-, poliisi- sekä rajavartiolaitos) oppilaitosten koulutussisällön yhteensopivuus ja yhteiskoulutusjaksojen mahdollisuudet suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen torjunnan kannalta. Koulutusyhteistoimintaa puolustushallinnon ja merenkulkualan oppilaitosten kanssa lisätään.

Pelastusopiston, Poliisiammattikorkeakoulun ja Raja- ja merivartiokoulun rehtorit ovat laatineet raportin oppilaitosten yhteistoiminnasta vuonna 2009. Oppilaitoksissa on syksyllä 2010 käynnistetty kaksi pilottihanketta, joissa oppilaitosten tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat opiskelevat tilannejohtamista yhteisesti tuotetuissa opintojaksoissa. Oppilaitosten yhteistoimintaprosessi on käynnistynyt hyvin ja konkreettinen yhdessä tekeminen on edennyt.

Marraskuussa 2010 järjestettiin Pelastusopiston johtamisen opettajien organisoima KriSu -harjoitus, jossa oppilaitosten oppilaat johtavat toimintaa. Lisäksi oppilaitosten koulutusjohtajilla on yhteistyöryhmä, joka vie toimintaa eteenpäin.

Koulutusyhteistyötä on kehitetty myös pelastuslaitoksilla. Esimerkkinä voidaan mainita Pohjanmaan pelastuslaitos, joka on kouluttanut koko toiminta-alueella käytössä olevan 15 henkilön MIRG-ryhmän. Pohjanmaalla koulutusyhteistyötä on tehty sekä rajavartiolaitoksen että meriturvan kanssa.

Kymenlaakson pelastuslaitos on puolestaan laatinut yhdessä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun (merenkulku) kanssa SÖKÖ-suunnitelman laajan alusöljyvahingon varalta. Yhteistoimintaa on ollut myös muun muassa Lappeenrannan yliopiston kanssa jätteiden loppukäsittelyssä sekä puolustusvoimien kanssa tiedustelussa laajassa öljyvahingossa. WWF:n kanssa on koulutettu ryhmänjohtajia öljyntorjuntaan ja Kymenlaakson pelastuslaitoksen esityksestä käynnistyi joukkueenjohtajien koulutus. Kymenlaakson pelastuslaitos on tehnyt yhteistyötä myös Kymenlaakson ammattikorkeakoulun terveydenhuollon kanssa TerveSökön rakentamisessa.

Öljyvahinkojen torjunnan kouluttamisjärjestelmään ei olla kaikilta osin pelastuslaitoksilla tyytyväisiä. Kymenlaakson pelastuslaitoksen kanta on, että Pelastusopiston tulisi ottaa koordinoivastuu öljyvahinkojen torjunnan kouluttamisessa (perusammattiopetuksessa miehistö, alipäällystö ja päällystö). Öljyntorjunta on lainsäädännöllä annettu pelastustoimen tehtäväksi, mutta tällä hetkellä monet ammattikorkeakoulut ja yliopistot antavat hyväksi katsomaansa koulutusta, eikä koulutettavien määrää koordinoida. Uudessa öljyvahinkojen torjuntalaissa on annettu selkeä koulutusvastuu Sykelle niin jatko- kuin täydennyskoulutuksen osalta. Perusopetuksesta ei ole mainintaa öljyvahinkojen torjuntalaissa, mutta Kymenlaakson pelastuslaitos näkee, että myös peruskoulutuksen koordinoivastuu tulisi antaa Pelastusopistolle.

Nykyisin pienille asemille ei aina saada Pelastusopiston käyneitä henkilöitä töihin. Esimerkiksi Pohjois-Savon pelastuslaitoksen näkemys on, että pienten paloasemien rekrytoinnin mahdollistamiseksi tulisi järjestää pienaseman kelpoisuuden antavaa tutkintoon johtavaa palomieskoulutusta.

2.2.2 Yhteisen kansallisen ohjelman laatiminen turvallisuusharjoituksille

Kehitetään suuronnettomuuksiin varautumiseen liittyviä koulutus- ja harjoitustapahtumia laatimalla turvallisuusharjoituksille yhteinen kansallinen ohjelma. Selvitetään mahdollisuudet yhdistää nykyisiä harjoituksia niin, että ainakin yhdessä valtakunnallisessa harjoituksessa olisi säännönmukaisin väliajoin mahdollista tarkastella valtakunnallista, alueellista ja paikallisen tason johtamista sekä eri hallinnonalojen yhteistoimintaa myös suuronnettomuuksissa ja ympäristötuhojen torjunnassa.

Pelastusopistolla on valmisteltu pelastustoimelle harjoitusstrategia, jonka avulla on tarkoitus varmistaa, ettei harjoitustoiminta ole irrallista ja suunnittelematonta. Harjoitusstrategian mukaisesti harjoitustoiminnalle luodaan tavoitteet, jotka osaltaan toteuttavat suomalaisen pelastustoimen visiota.

Vesipelastustoiminnan harjoittelun 5-vuotissuunnitelma on vahvistettu. Suunnitelma tukee suuronnettomuuksiin liittyviä koulutus- ja harjoitustapahtumia sekä niiden järjestämistä. Tämän suunnitelman mukaisesti on vuonna 2010 järjestetty Kotkassa ja Tampereella alueelliset vesipelastusharjoitukset, jotka on toteutettu moniviranomaisyhteistyönä rajavartiolaitoksen ja puolustusvoimien kanssa.

Pelastuslaitokset ovat myös perinteisesti järjestäneet alueellaan erilaisia harjoituksia riippuen siitä, minkälaisia riskejä kullakin alueella on.

Kainuussa on ollut useita onnettomuusharjoituksia, joissa yhteistyöviranomaiset ovat olleet mukana. Kattavin projekti on ollut MATU, eli matkailun turvallisuus -projekti, joka kestänyt useita vuosia. Tämän tiimoilta on Kajaanissa harjoiteltu yhteistoimintaa kahdessa harjoituksessa. Vuoden 2010 joulukuulle on suunniteltu kartta/johtokeskus, jossa kaikki keskeiset viranomaiset harjoittelevat yhteistoimintaa (pelastus, terveydenhoito, poliisi, raja).

Etelä-Karjalassa on osana maakuntaa koskevaa valmiussuunnittelukierrosta 2008–2012 otettu käyttöön maakunnallinen häiriötilanneharjoitus (ent. erityistilanneharjoitus), joka järjestetään joka toinen vuosi. Maakunnalliset erityistilanneharjoitukset on pidetty vuosina 2008 sekä 2010. Seuraava häiriötilanneharjoitus järjestetään vuonna 2012. Erityistilanneharjoituksissa painopiste on ollut normaaliolojen erityistilanteissa. Erityistilanneharjoitusten keskeisenä tavoitteena on ollut yhteistoiminnan kehittäminen (muun muassa johtaminen, tilannekuva) maakunnan keskeisten toimijoiden välillä.

Pohjois-Karjalan pelastustoimen alueelle laadittiin vuonna 2006 monitahoinen viranomaisten yhteistoimintasuunnitelma suuronnettomuuksien varalle. Suunnitelma on päivitetty vuonna 2009, jolloin mukaan on otettu pelastustoiminnan ja siihen liittyvän virka-avun lisäksi myös psykososiaalisen tuen järjestelyt ja toimijat. Suunnitelmaa valmistellut työryhmä kokoontuu vuosittain kartoittamaan yhteistoimintaan liittyviä kehittämistarpeita. Lisäksi vuosittain on järjestetty useampi viranomaisten suuronnettomuustilanteisiin liittyvä yhteistoimintaharjoitus tai koulutustilaisuus. Harjoitussuunnitelma on laadittu yhteistyössä Itä-Suomen aluehallintoviraston kanssa.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella on ollut vuodesta 2008 käynnissä alueellinen varautumisen kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on tuottaa koko alueelle kuntiin yhtenäiset valmiussuunnitelmat. Hanke on tuottanut hyviä tuloksia. Valmiussuunnitelmissa on määritelty muun muassa harjoitteluun ja koulutukseen tavoitteeksi säännöllisyys. Laajojen valmiusharjoitusten lisäksi pyritään harjoittelemaan

myös kuntakohtaisesti. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella sijaitseviin Seveco-kohteisiin on laadittu ulkoiset pelastussuunnitelmat. Suunnitelmien mukaisesti pyritään järjestämään suuronnettomuusharjoituksia kolmen vuoden välein. Merialueella on pidetty yhteisiä harjoituksia Rajavartiolaitoksen kanssa. Harjoitukset on koettu erittäin hyvinä.

Kymenlaakson pelastuslaitos on laatinut vuonna 2010 Seveso-tiedotteet, ja ne on jaettu jokaiseen kotiin Kymenlaaksossa. Kymenlaakson pelastuslaitos piti vuonna 2009 Suomen laajimman Seveso-suuronnettomuusharjoituksen Haminan satamassa. Kaikki satamassa oleskelevat henkilöt osallistuivat harjoitukseen, samoin satamassa olevat laivat. Satamassa on kemian tehtaita, öljy- ja kemikaalivarastoja ja yrityksiä noin 100. Elokuussa 2010 Kymenlaakson pelastuslaitos järjesti alueellisen vesisukellusharjoituksen Rankin sotilassaaren lähivesillä. Harjoitukseen osallistuivat puolustusvoimat, Rajavartiolaitos ja kahdeksan pelastustoimen aluetta.

Kymenlaakson pelastuslaitos järjesti keväällä 2011 Suomen laajimman öljyntorjuntapuomien levittämisharjoituksen. Harjoituksessa pyrittiin täyttämään Suomen Ympäristökeskuksen antama velvoite sijoittaa 5 kilometriä puomia 12 tunnin kuluessa hälytyksestä alueen pelastustoimen vastuualueelle. Harjoitus on suunniteltu yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ja itse harjoituksessa jouduttiin turvautumaan ostopalveluihin aluskalustoa käytettäessä.

Pohjanmaan pelastuslaitos on järjestänyt Rajavartiolaitoksen kanssa pienempiä yhteistoimintaharjoituksia 2009–2010 sekä merellä että talvisella merellä jääolosuhteissa. Pohjanmaan pelastuslaitos on järjestänyt yhden isomman meriharjoituksen Merenkurkussa, jossa päävastuullisia olivat sairaanhoitopiirit sekä Suomen että Ruotsin puolella. Mukana johtamistoiminnassa olivat MRSC Turku, Poliisi, Pohjanmaan hätäkeskus ja Pohjanmaan pelastuslaitos sekä alueen sairaalat.

Satakunnan alueen suuronnettomuusharjoitusten suunnittelua on parannettu. Tavoitteena on saada harjoitukset palvelemaan nykyistä paremmin pelastuslaitoksenkin toimintaa.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos harjoittelee suuronnettomuuksia varten vuosittain.

2.3 Tilannekuvatoiminnan kehittäminen

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 5.4)

2.3.1 Poikkihallinnollisen tilannekuvajärjestelmän luominen aluehallintoon

Aluehallintoon luodaan poikkihallinnollinen tilannekuvajärjestelmä, joka toimii yhteistyössä keskushallinnon tilannekuvajärjestelmän kanssa ja tukee paikallishallinnon toimintaa.

Pelastuslaitokset ovat kehittäneet tilannekuvajärjestelmiä omilla alueillaan. Valtakunnallista yhteistä tilannekuvajärjestelmää ei ole toistaiseksi vielä rakennettu.

Satakunnan pelastuslaitoksella on käynnissä oman tilannekuvajärjestelmän kehittäminen. Tavoitteena saada työkalu suurten/ pitkäkestoisten onnettomuuksien johtamiseen. Viranomaisten yhteisen tilannekuvan ja tilannetietoisuuden parantamisen tarve on tunnistettu muun muassa valmiustoimikunnassa.

Jokilaaksojen pelastuslaitos on toteuttanut yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren pelastuslaitoksen, Pelastusopiston, Helsingin pelastuslaitoksen, Rautaruukin, KIP Servicen ja Protect:n kanssa Kauris-projektin. Projektissa kartoitettiin pelastuslaitosten ja yritysten tiedon käyttötarpeita ja alustettiin ajatusta tilannekuvajärjestelmän muodostamiselle. Keväällä 2011 käynnistyi hanke sähköisen tosiaikaisen kohdekortin kehittämiseksi. Hankkeessa tullaan luomaan määritykset ja menetelmä turvallisuusinformaation välittämiseksi pelastuslaitoksen ja yrityksen välillä. Tavoitteena on saada aikaan informaation käytölle menetelmä, joka tukee pelastustoiminnan johtamista ja alueen riskianalyysien tekoa. Informaatio voi olla visuaalista tai tekstimuotoista ja tieto haetaan tarvepohjaisesti eri tietokannoista.

Etelä- Karjalan maakunnassa on otettu vuonna 2010 käyttöön maakunnan sisäinen tilannekuvaportaali (Intranet), joka toimii tiedon jakamisen alustana erityistilanteissa maakunnan viranomaisten sekä keskeisten yhteistoimintatahojen välillä. Tilannekuvaportaali on luonteeltaan tietopankki, jossa julkaistaan, jaetaan ja välitetään tilanteeseen liittyviä tietoja. Tilannekuvaportaalia on käytetty häiriötilanneharjoituksissa sekä todellisissa tilanteissa kuten sähköhäiriö- sekä säähän liittyvissä tilanteissa. Portaalia kehitetään edelleen.

Kymenlaakson pelastuslaitos on hankkinut jo kolmannen polven johtokeskusauton (linja-auto) ja suunnitellut sen yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Kymenlaakson pelastuslaitoksella on käytössään peke-johtamisjärjestelmä. Tilannekuvan ylläpitoa avustamaan on osaan sammuautoista sijoitettu videokamerat, joita päällikkö- tai päällystöpäivystäjä voi käyttää tietokoneella toimipisteestään.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos on muuttanut vuonna 2009 valvomonsa tilannekeskukseksi, joka kehittää toimintaansa reaaliaikaisen tilannekuvan ylläpitoon ja siinä havaittavien asioiden tiedottamiseen alueensa kuntien johdolle ja yhteistoimintaviranomaisille.

Pohjois-Savon pelastuslaitos tuo esille, että valtakuntaan tarvitaan pikaisesti yhteinen, valtakunnallinen tilannekuvajärjestelmä (poliisi, pelastus, ensihoito ym.), jossa yleisjohtovastuussa oleva pitäisi yllä kokonaiskuvaa ja muut toimialat tilannekuvaa omalta osaltaan. Esimerkiksi usean maakunnan laajuisessa luonnononnettomuudessa pelastustoimi voisi ylläpitää ja jakaa tilannekuvaa muun muassa kunnille ja sisäasiainministeriölle.

2.4 Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 5.5)

2.4.1 Paikallisten turvallisuussuunnitelmien laatiminen

Uudenmuotoiset paikalliset turvallisuussuunnitelmat käsitellään valtuustoissa viimeistään vuoden 2010 aikana. Paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa viranomaiset ja järjestöt sopivat yhteisistä toimista rikosten, häiriöiden, onnettomuuksien ja tapaturmien ennalta ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Tällä ohjelmakaudella turvallisuussuunnittelulla puututaan erityisesti väkivaltatapauksiin ja tapaturmiin. Alkoholihaittojen torjuntaa koskevat tavoitteet ja yhteiset toimenpiteet sisällytetään turvallisuussuunnitelmiin.

Huolehditaan turvallisuuden eri toimialojen kattavasta ja joustavasta integroinnista paikalliseen turvallisuussuunnitteluun (esimerkiksi tuote- ja liikenneturvallisuus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tapaturmien ehkäisy). Toteutetaan toimia, joilla elinkeinoelämä ja järjestöt saadaan mahdollisimman kattavasti mukaan paikalliseen turvallisuussuunnitteluun. Paikallisten turvallisuussuunnitelmien laatimisvaiheessa tulee huomioida etnisten vähemmistöjen turvallisuus ja kuulla soveltuvalla tavalla etnisten vähemmistöjen näkemyksiä.

Turvallisuus syntyy monen tekijän yhteistyönä ja vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä. Jotta työ olisi koordinoitua, tarvitaan yhteinen turvallisuussuunnitelma. Paikallisten turvallisuussuunnitelmien laatiminen on edennyt varsin hyvin⁴. Suunnitelmia puuttuu enää lähinnä joistakin asukasmäärältään pienehköistä kunnista, jotka ovat yhteensä asukasmäärällä mitattuna hieman yli 5 % koko maan väestöstä. Muun muassa

⁴ Turvallisuusyhteistyöllä tuloksia. Arvioita paikallisen turvallisuussuunnittelun tilanteesta 2011. SM julkaisu 22/2011.

Varsinais-Suomen, Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan ja Pohjois-Savon pelastuslaitokset ovat olleet mukana laatimassa uudenmuotoisia paikallisia turvallisuussuunnitelmia alueidensa kuntiin. Uudenmuotoisia turvallisuussuunnitelmia on laadittu myös Pohjois-Karjalan ja Satakunnan kunnissa. Kuntien turvallisuussuunnittelun tehostamiseksi Satakunnan pelastuslaitos ja poliisilaitos tulevat jatkossa olemaan aktiivisia ja aloite kuntajohdolle on tehty.

Helsingin pelastuskomentaja on ollut nimettynä vuodesta 2008 Helsingin kaupungin turvallisuussuunnittelun johtoryhmään yhdessä poliisikomentajan ja kaupunginjohtajan kanssa. Turvallisuussuunnittelua on koordinoanut kaupungin hallintokeskukseen kuuluva Turvallisuus- ja valmiuosasto. Kaupunginjohtajisto asetti 2009 yhteensä 7 työryhmää valmistelemaan kaupungin turvallisuusohjelmaa vuosille 2010–2013. Näistä työryhmistä neljässä (Syrjäytymisen ehkäisy, Tapaturmien ehkäisy, Kriisijohtamisen kehittäminen ja ohjausryhmä) oli Helsingin pelastuslaitoksen edustaja mukana.

Paikallisten turvallisuussuunnitelmien lisäksi on laadittu maakunnallisia ja seutukunnallisia turvallisuussuunnitelmia. Pohjois-Savossa pelastusjohtaja on mukana uuden, maakunnallisen turvallisuussuunnitelman laadintahankkeen ohjausryhmässä. Tavoitteena on laatia laajalla yhteistyöllä maakunnallinen turvallisuussuunnitelma, joka toimisi strategisen tason puitesuunnitelmana paikallisille, konkreettisille suunnitelmille. Etelä-Savossa ja Kainuussa on laadittu maakunnalliset turvallisuussuunnitelmat, joiden avulla tuotetaan turvallisuustilannekuvaa alueen kuntiin. Myös Päijät-Hämeessä pelastuslaitos on aktiivisesti osallistunut maakunnallisen turvallisuussuunnitelman valmisteluun. Suunnitelma on valmistunut ja parhaillaan meneillään on sen jalkautusvaihe. Etelä-Karjalassa pelastuslaitos on asettanut asiantuntijajäsenet molempiin seutukunnallisiin (Lappeenranta ja Imatra) turvallisuussuunnittelun ohjausryhmiin.

Myös Jokilaaksojen pelastuslaitos on ollut aktiivisesti mukana laatimassa alueelle kolmea seutukunnallista paikallista turvallisuussuunnitelmaa, jotka kattavat kaikki alueen kunnat. Valmisteluvaiheessa pelastuslaitos veti yhtä kolmesta johtoryhmästä. Jokaisessa suunnitelmassa on pelastuslaitoksen vastuulla ollut liikenneturvallisuus- ja onnettomuuksien ehkäisy- työryhmien veto ja lisäksi jokaisessa valmistelevassa työryhmässä on ollut nimettynä yksi pelastusviranomainen. Tällä hetkellä suunnitelmien johtoryhmiä luotsaavat kunnanjohtajat kiertoperiaatteella. Pelastus- ja poliisilaitokset toimivat vuorollaan sihteereinä. Alatyöryhmät ovat edelleen olemassa ja niitä käytetään tarvittaessa. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen edustaja on joka vuosi osallistunut paikallisen turvallisuussuunnittelun valtakunnallisiin pääseminaareihin.

Paikallisten, maakunnallisten ja seutukunnallisten turvallisuussuunnitelmien lisäksi pelastuslaitoksilla on toteutettu muita turvallisuutta edistäviä hankkeita.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella on toteutettu yhteistyössä erilaisia turvallisuustilaisuuksia. Sivistystoimen alueelliset turvallisuusfoorumit ovat pysyvää

toimintaa. Foorumeilla on tähän mennessä käsitelty muun muassa lasten traumojen kohtaamista ja sivistystoimen varautumista ja koulutyön turvallisuutta. Kolmas foorumi järjestetään syksyllä 2011. Tavoitteena on järjestää muidenkin toimialojen vastaavia turvallisuusfoorumeita esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimialoille. Lisäksi Jokilaaksojen pelastuslaitos on järjestänyt yhteistyössä poliisin ja Liikenneturvan kanssa liikenneturvallisuuteen liittyviä tilaisuuksia. Liikenneturvallisuustyöhön on osallistuttu myös liikenneturvallisuustyöryhmien kautta. Ylivieskan paloasemalla on joka toinen vuosi järjestetty 1.-2.-luokkalaisille suunnattu Turvaa tenaville -tapahtuma, jossa tarjotaan laajasti liikenneturvallisuustietoa noin 10 eri turvallisuustoimijan toimesta. Viimeisin yhteistyönä toteutettu tapahtuma oli 112-päivän valtakunnallinen päättilaisuus, jossa annettiin runsaasti tietoa turvallisuudesta 32 eri toimijan yhteistyöllä. Jokilaaksojen pelastuslaitos toimi päivän toteutuksen pääkoordinaattorina.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos on osallistunut Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin isännöimään ”Ehkäise tapaturmat -hanke 2009- 2015”⁵ pilottihankkeeseen. Pelastuslaitoksesta pelastuspäällikkö Kari Pajuluoma on mukana hankkeen alueellisessa ohjausryhmässä ja seutukunnallisissa/ kunnallisissa työryhmissä on mukana pelastuslaitoksen päällystöviranhaltijoita lähimmiltä asemilta tarpeen mukaan.

Ehkäise tapaturmat -hankkeen yhtenä tavoitteena on ollut kehittää yhdessä alueen toimijoiden kanssa kunnallisia tai seutukunnallisia turvallisuussuunnitelmia puuttuville alueille sekä tarvittaessa päivittää jo tehtyjä suunnitelmia. Etelä-Pohjanmaalla hankkeen aluekoordinaattori on ollut mukana ja ohjaustukena vuoden 2010 aikana Suupohjan kuntien (Kauhajoki, Teuva, Isojoki ja Karijoki), Järvi-Pohjanmaan kuntien (Alajärvi, Vimpeli ja Soini) ja Kauhavan kaupungin turvallisuussuunnitelmatyöryhmissä. Hankkeen aluekoordinaattori on ohjannut kuntien paikallista turvallisuussuunnitteluprosessia ja välittänyt ideoitaan liittyen turvallisuusuhkien tiedonkeruuseen, liikenneturvallisuuden parantamiseen sekä kuntalaisten ja järjestöjen osallistamiseen turvallisuussuunnittelutyöhön. Aluekoordinaattori on ollut yhteydessä tiedotusvälineisiin, jotta turvallisuussuunnittelutyö saisi näkyvyyttä sekä paikallisissa että alueellisissa lehdissä. Lisäksi Suupohjassa toteutettiin alkukesästä 2010 kansalaiskysely, johon oli mahdollista vastata sähköisesti kuntien nettisivuilla tai palauttamalla paikallislehdessä ilmestyvä kysely. Kauhavalla järjestettiin järjestötoimijoille kuulemistilaisuusilta marraskuussa 2010.

Pohjanmaalla pelastuslaitos on ollut mukana kansallisen tapaturmapäivän päätapahtuman suunnittelussa ja toteutuksessa Vaasassa.

Päijät-Hämeessä on käynnissä Erehdykset ja unohdukset salliva asuinympäristö – hanke, johon on haettu palosuojelurahaston avustusta.

⁵ Ehkäise tapaturmat 2009–2015 -hanke on kuvattu on tarkemmin liitteessä 1.

Kotkassa kaupunki tekee yhteistyötä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun kanssa, joka on hankkeistanut suunnittelun (AMK-opinnäytetöitä). Pelastustoimi on osallistunut muun muassa vuonna 2010 valmistuneen kaavoitus selvityksen laatimiseen ja ohjaamiseen SEVESO-laitosten huomioon ottamisesta kaavoituksessa Kotkassa. Vuonna 2010 tehtiin myös selvitys Kotkan kaupunkitulva-alueista. Selvitykseen sisältyi varautumisehdotuksia riskien pienentämiseksi. Suunnitteilla on myös kolme muuta turvallisuuteen liittyvää selvitystä, joiden rahoitus saadaan jatkossa muun muassa Kymenlaakson liitolta.

Helsingin pelastuslaitos pyrkii parhaillaan integroimaan kaupungin turvallisuusohjelmaa ja sisäisen turvallisuuden ohjelmaa pelastuslaitoksen onnettomuuksien ehkäisytyöhön. Tämän kehitystyön ensimmäisenä tuotoksena on valmistunut selvitys ”Onnettomuuksien ehkäisy tarpeiden tunnistamisesta” Helsingin pelastustoimen alueelta. Helsingin pelastuslaitoksen valvontayksikön edustajia on myös vuosittain osallistunut valtakunnallisiin sisäisen turvallisuuden ohjelman seminaareihin. Valvontayksikön edustaja on nimetty kaupungin maahanmuutto-osaston kotoutumisen kehittämisen yhteistyöryhmään.

Päivä paloasemalla -tapahtumia on järjestetty säännöllisesti eri puolilla maata ja tapahtumat ovat olleet suosittuja.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen

(Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päivitys hyväksytty 5.11.2008)

Erityiskohteiden, kuten koulujen ja muiden riskianalyysin perusteella valittujen paikkojen turvallisuus kaikissa tilanteissa tulee varmistaa osana paikallista turvallisuussuunnittelua. Jokaisella peruskoululla, lukiolla, ammattikoululla, yliopistolla ja muilla oppilaitoksilla tulee olla päivitetty turvallisuussuunnitelma, jossa on otettu huomioon tulipalo- ja muiden riskien lisäksi myös uudet uhkat, jotka edellyttävät esimerkiksi poistumisen osalta toisenlaisia käytäntöjä kuin onnettomuudet. Turvallisuussuunnittelusta vastaavat paikalliset johtoryhmät (kunnan johto, poliisitoimen johto, alueellisen pelastustoimen johto) varmistavat, että turvallisuussuunnitelmat laaditaan ja tilanteita varten harjoitellaan.

Paikallista turvallisuussuunnittelua on kehitetty pelastuslaitoksilla käytännön työssä havaittuihin ongelmiin puuttamalla. Koulujen pelastussuunnitelmien ajantasaisuutta on valvottu palotarkastuksien yhteydessä ja alueiden kouluille on nimetty yhteyshenkilöt sisäasiainministeriön ohjeistuksen mukaisesti muun muassa Itä-Uudellamaalla, Pohjanmaalla, Jokilaaksoissa, Varsinais-Suomessa, Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeessä.

Päijät-Hämeessä koulun vastuupalotarkastaja tekee Merlot-palotarkastusohjelman avulla kouluille ns. auditoivan palotarkastuksen, jolla pystytään saamaan kouluille riskiluku. Riskiluvun avulla on helpompaa perustella mahdollisia parannusehdotuksia, joita kouluille on annettu tarkastusten yhteydessä. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen

mukaan jatkossa on tärkeää lisätä yhteistyötä muiden sektoreiden, kuten poliisin sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa, jotta saadaan ajantasaista tietoa riskikohteista palotarkastuksia varten. Päijät-Hämeessä palotarkastukset eivät pelastuslaitoksen näkemyksen mukaan ole kohdistuneet riittävässä määrin oikeisiin riskialttiimpiin kohteisiin.

Pohjanmaan pelastuslaitoksen alueella koulujen lisäksi jokaisessa erityiskohteessa oleva lakisääteinen pelastussuunnitelma tarkastetaan palotarkastuksen yhteydessä. Jokaiselle kohteelle on nimetty yhteyshenkilö (kohteen palotarkastaja). Työ on jatkuvaa päivitystyötä.

Itä-Uudellamaalla koulujen henkilökunnalle on pidetty turvallisuuskoulutusta ja Itä-Uudenmaan pelastuslaitos on ollut mukana koulujen poistumisharjoituksissa. Myös Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella kouluille järjestetään poistumisharjoituksia ja monipuolista turvallisuuskoulutusta henkilökunnalle, lapsille ja nuorille. Etelä-Savon pelastuslaitoksen alueella on vuosittain käyty kohteissa ja keskusteltu suunnitelmista ja koulutuksesta. Rehtoreille on järjestetty maakunnassa tilaisuuksia.

Pohjois-Karjalassa pelastuslaitos järjesti vuoden 2010 alussa poliisin kanssa yhteistyössä koulutuskierroksen, jolla tavoitettiin noin 250 koulujen turvallisuusvastaavaa maakunnan alueelta. Koulutuksen aiheena olivat koulu-uhkaukset ja uusien uhkakuvien siirtäminen koulujen pelastussuunnitelmiin.

Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen alueella on vuoden 2010 aikana suunniteltu oppilaitosyhteistyön suunnitelmallisesta ja pitkäjänteisestä toteuttamisesta oppilaitosympäristössä aina esikoulusta toisen asteen oppilaitoksiin asti. Suunnitelma sisältää oppilas/opiskelijakohderyhmät sisäasiainministeriön ohjeistuksen mukaisesti.

Turvallisuussuunnittelua on Etelä-Karjalassa tehty yhteistyössä poliisin kanssa. Poliisilla on ollut mahdollisuus ottaa kantaa pelastuslaitoksen ohjeistukseen sekä valmiisiin pelastussuunnitelmapohjiin. Turvallisuuskoulutuksen yhtenä merkittävänä tekijänä ovat palotarkastajien tekemät palotarkastukset, josta saadaan ammattitaitoista kohdekohtaista tietoa turvallisuusasioiden kehityksestä. Annettavan turvallisuuskoulutuksen pohjana ovat kohdekohtaiset ajantasaiset pelastussuunnitelmat ja riskienarviointi onnettomuuksia ennaltaehkäisevän toimintakulttuurin vahvistamiseksi. Tarvittaessa Etelä-Karjalan pelastuslaitos saattaa ohjauksen kautta suunnitelmat ajan tasalle ennen koulutuksen toteuttamista. Yhtenä tavoitteena on, että pelastuslaitos kiinnittää yhä enemmän voimavaroja henkilökuntaa koskevaan turvallisuuskoulutukseen.

Artun käyttöönotto

(Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päivitys hyväksytty 5.11.2008)

Turvallisuussuunnittelun työvälineen ARTU käyttöönottoa jatketaan tehostetusti tavoitteena, että työväline otetaan valtakunnallisesti käyttöön vuoden 2009 aikana.

ARTU-työkalun käytöstä ei ole vielä kovinkaan paljon kokemusta pelastuslaitoksilla.

Helsingin pelastuslaitoksella ARTU-työkalu on otettu testauskäyttöön. Tavoitteena on dokumentoida tietokantaan onnettomuuksien ehkäisyn tunnistamisen kannalta tärkeitä havaintoja ja ilmiöitä Helsingin alueelta.

Turku oli mukana pilottivaiheessa ARTU-työvälinettä kehitettäessä ja ohjelmaa hyödynnettiin Turun kaupungin turvallisuussuunnitelman laadinnassa.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos on tukenut Ehkäise tapaturmat 2009–2015 -hankkeen etenemistä muun muassa auttamalla internetpohjaisen ARTU-ohjelman käyttöönotossa turvallisuussuunnittelun työkaluksi.

2.4.2 Sisäisen turvallisuuden poikkihallinnollisen yhteistyön jatkuvuuden varmistaminen

Lääninhallituksilla on ollut tärkeä tehtävä poikkihallinnollisen sisäisen turvallisuuden yhteistyön edistämisessä ja paikallisen turvallisuussuunnittelun ja työn tukemisessa. Varmistetaan poikkihallinnollisen sisäisen turvallisuuden yhteistyön jatkuvuus aluehallinnon uudistuksen yhteydessä.

Aluehallintovirastot ovat asettaneet tulossopimuksessa sovitun tavoitteen mukaisesti sisäisen turvallisuuden työryhmät vuoden 2010 aikana. Ryhmät ovat pääsääntöisesti laajoja ja niissä on edustettuina turvallisuussuunnitteluun osallistuvat tahot mukaan lukien maakuntaliitot, rajavartiolaitos ja järjestöt. Vain Lapin sisäisen turvallisuuden työryhmässä on myös pelastuslaitoksen edustaja mukana.

Etelä-Karjalaan on perustettu 1.1.2010 Etelä-Karjalan turvallisuus- ja valmiustoimikunta (EKTURVA) jonka tehtävänä on yhteen sovittaa ja koordinoida muun muassa turvallisuussuunnitteluun liittyviä toimenpiteitä maakunnan alueella. EKTURVA on maakunnan ylimmän johdon foorumi. EKTURVA:n alaisuudessa toimii sihteeristö, joka toimii valmistelevana elimenä.

Etelä-Savossa maakuntaliitolla on aktiivinen rooli poikkihallinnollisen sisäisen turvallisuuden yhteistyön edistämässä.

Päijät-Hämeen liitto on käynnistänyt valmiussuunnitteluprosessin, jolla on kehitetty kuntien yhteisesti hoitamien toimialojen valmiuksia erilaisiin onnettomuuksiin normaaliaikojen erityistilanteista poikkeusoloihin. Kokemukset käydyistä palavereista ovat olleet positiivisia. Päijät-Hämeessä turvallisuussuunnittelun johtoryhmän puheenjohtajuus on kiertävä, ja vuonna 2011 puheenjohtajana toimii pelastusjohtaja Jari Hyvärinen.

2.4.3 Kylien turvallisuussuunnittelun kehittäminen

Kyläsuunnitelmiin liitetään kylien turvallisuussuunnitelmat, jossa on kuvattu toimenpiteet kylien turvallisuuden varmistamiseksi. Kylien turvallisuussuunnitelmat otetaan huomioon kuntien turvallisuussuunnitelmissa. Tuetaan ja edistetään kylien turvallisuussuunnittelua osana harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen turvaamista.

Kylien turvallisuussuunnitelmien laatiminen on erityisen tärkeää harvaan asutuilla alueilla, jossa palvelut voivat olla hyvinkin kaukana ja avun saaminen kestää kauan. Kylien turvallisuussuunnitelmien laatiminen tuottaa myös viranomaisille tietoa kylien turvallisuustilanteesta ja palveluiden tarpeesta. Kylien turvallisuussuunnittelua on kehitetty muun muassa Lapissa, Kainuussa sekä Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Kainuun Turvallisuussuunnitelmassa 2010–2012 ja Etelä-Karjalan turvallisuusviestintäsuunnitelmassa on huomioitu kyläyhteisöjen turvallisuus. Parhailtaan Etelä-Karjalassa kartoitetaan yhteistyömahdollisuuksia kyläyhdistysten kanssa eri ikäryhmät huomioiden.

2.4.4 Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluiden varmistaminen

Varmistetaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut. Paikallisen turvallisuussuunnittelutyön yhteydessä palokuntien vastuuhenkilöt sitoutetaan paikalliseen turvallisuussuunnitteluun ja sen perusteella turvallisuuskoulutukseen. Näin paloasemat muodostavat tärkeän osan paikallista turvallisuutta. Paloasemat turvallisuuskeskuksina voivat olla antamassa paikalliselle väestölle alkusammutus-, tulityö- ja muuta sisäiseen turvallisuuteen liittyvää koulutusta.

Sisäasiainministeriö toteutti harvaan asuttujen alueiden sisäiseen turvallisuuteen liittyvän operatiivista yhteistoimintaa kehittäneen HARVA-hankkeen vuosina 2009–

2010. Hankkeen loppuraportti luovutettiin sisäasiainministeri Anne Holmlundille helmikuussa 2011⁶.

Pohjois-Karjalassa, toisessa Harva-hankkeen pilottimaakunnista, hankkeesta saadut kokemukset ovat myönteisiä. Harvaan asutuille alueille on muodostettu erilliset viranomaisten yhteiset vastealueet. Alueella olevat poliisin, Liikkuvan poliisin, rajavartioston, Tullin ja pelastuslaitoksen partiot/yksiköt saavat hälytyksen kiireellisistä pelastus- ja ensivastetehtävistä ja osallistuvat tehtävän hoitamiseen. Järjestelyllä saadaan hyödynnettyä kaikkien alueella olevien viranomaisten voimavarat, kun ihminen tarvitsee apua. Toiminnan jatkamisesta edelleen on sovittu pelastus-, raja- ja tulliviranomaisten kesken erillisellä sopimuksella.

Pohjois-Karjalan pelastuslaitos on kouluttanut ja varustanut 205 valtion virkamiestä ensivastetoimintaan Harva-pilotoinnin mahdollistamana. Maakunnan harvaan asutuille alueille on laadittu vasteet (hälytysohjeet). Eri viranomaistahoista on muodostettu seitsemän ensivasteyksikköä tai partiota. Ensivastetehtävään harvaan asutuille alueille hätäkeskuksen tulee hälyttää lähin viranomaisyksikkö. Tällä hetkellä järjestelmä ei kuitenkaan toimi apua tarvitsevan kannalta riittävän nopeasti. Hätäkeskus ei ole vielä saanut tilannekuvaa koko maakunnasta, joten tällä hetkellä se hälyttää kaikki seitsemän Harva -yksikköä yhtä aikaa, niistä valitaan todennäköisesti lähimpänä oleva ja lisäksi toinen yksikkö varmistaa tilanteen. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen mukaan hälytysjärjestelmä on hidas, resursseja syövä ja henkilöstön työmotivaatiota heikentävä ja pitempään jatkuessaan se heikentää luottamusta Harvan muihinkin hyviin hankkeisiin. Toiminnan kehittämisessä tulisi kiinnittää huomioita erityisesti hätäkeskuksen toimintaan niin, että lähin partio pystyittäisiin hälyttämään suoraan hätäkeskuksen toimesta viranomaisyksiköiden paikkatietoon perustuen.

Harva-hankkeen toisessa vaiheessa alueella asuvaa väestöä pyritään kohtaamaan ja kouluttamaan muun muassa Eläkeliiton Pohjois-Karjalan piirin paikallisosastojen, Sydänyhdistyksen, seurojen, tiehoitokuntien sekä muiden tahojen kautta.

2.4.5 Sopimuspalokuntien toimintaedellytysten parantaminen

Sopimuspalokuntien toimintaedellytysten parantaminen otetaan huomioon pelastuslakia uudistettaessa. Vahvistetaan ammatti- ja sopimuspalokuntien välistä yhteistyötä sekä selvitetään mahdollisuudet parantaa palokuntalaisten hälytystehtävien ja työn yhteensovittamista sekä muut sopimuspalokuntien toimintaedellytyksiä tukevat vaihtoehdot.

Suomessa valtaosa suurten asutuskeskusten ulkopuolisesta pelastustoimesta hoidetaan sopimuspalokuntien ja vapaaehtoistoiminnan voimin. Maaliskuussa 2011 vahvistetussa

⁶ Loppuraportin keskeiset johtopäätökset on kuvattu liitteessä 2.

pelastuslaissa sopimuspalokuntien roolia on vahvistettu. Laissa todetaan, että pelastusviranomaisten tulee edistää pelastustoimessa käytettävien vapaaehtoisorganisaatioiden toimintaedellytyksiä. Tämä voi tarkoittaa taloudellista tukea, koulutusta tai muuta yhteistyötä. Vapaaehtoistoiminnan edistämistä koskevat tavoitteet ja toimenpiteet tulee kirjata myös pelastuslaitosten toimintasuunnitelmiin. Yksi tärkeä uudistus koskee työterveystarkastuksien ulottamista pelastustoimintaan osallistuville sopimuspalokuntalaisille. Laki edellyttää, että vuoden sisällä sen voimaantulosta on tehtävä sopimukset sopimuspalokuntien terveystarkastusten järjestämisestä.

Sopimuspalokunnilla tarkoitetaan palokuntia, jotka ovat tehneet sopimuksen pelastustoimen tehtävien hoitamisesta pelastuslaitoksen kanssa. Sopimuksen kohteena olevat hälytystehtävät voivat olla niin kiireellisiä kuin kiireettömiä pelastustehtäviä. Tämä tarkoittaa, että sopimuspalokuntien merkitys on pelastustehtävien hoitamisen suhteen erilainen eri alueilla riippuen siitä, minkä tehtävien hoidosta sopimuspalokunnan on sovittu vastaavan. Esimerkiksi Helsingissä, jossa asutus - ja näin ollen myös päätoimisten pelastusasemien verkosto – on tiivistä, päätoimiset palokunnat vastaavat kiireellisten hälytystehtävien hoitamisesta. Sen sijaan esimerkiksi Jokilaaksoissa sopimus- ja vapaapalokunnat vastaavat yli 80 %:sti kiireellisten pelastustehtävien hoitamisesta.

Sopimuspalokuntien sopimusten sisällöt ja eroavaisuudet selvitettiin vuonna 2011 valmistuneessa Sopimuspalokuntien Liiton selvityksessä⁷. Selvityksessä kävi ilmi, että sopimuksissa oli eroja eri pelastuslaitosten välillä. Aluelaitosuudistuksen jälkeen sopimukseen on kiinnitetty huomiota ja sopimusten sisältöjä on harmonisoitu sekä pelastuslaitosten sisällä ja välillä. Sopimuksissa on yhä eroavaisuuksia johtuen paikallisista eroista tai toiminnan perinteistä. Alla on joitakin esimerkkejä sopimuspalokuntien ja pelastuslaitosten yhteistyöstä.

Helsingissä sopimuspalokuntien osuutta onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä on lisätty. Sopimuspalokunnat antavat muun muassa turvallisuuskoulutusta. Pelastuskoulu on osallistunut koulutusjärjestelyihin esimerkiksi sopimuspalopäällikkökurssin järjestäjänä. Pelastuslaitoksen valvontayksikkö on vuonna 2010 lisännyt yhteistyötä Helsingin alueen sopimuspalokuntien kanssa tavoitteena tukea sopimuspalokuntien toimintaa ja järjestää niille kouluttamismahdollisuuksia. Yhtenä ajatuksena on Yli Hyvä Juttu – mallin soveltamismahdollisuuden selvittäminen.

Varsinais-Suomen pelastuslaitos järjestää sopimuspalokunnille ostopalveluina palokuntakoulutuksia Länsi-Suomen pelastusalan liitolta. Vuodesta 2011 alkaen sopimuspalokuntalaisia on koulutettu alkusammutuskouluttajiksi. Tämä antaa mahdollisuuden entistä tehokkaampaan alkusammutuskoulutustarjontaan.

⁷ Isto Kujala (2011): Palokuntasopimukset Suomessa -sopimusten selvittämishankkeen loppuraportti. Suomen Sopimuspalokuntien Liiton teettämä selvitys.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos on vuoden 2010 aikana tarkastanut yhteistyössä sopimuspalokuntiensa kanssa toimintaa ohjaavan aluesopimuksen ja palokuntakohtaisten sopimusten tarkastustyö on meneillään. Itä-Uudellamaalla tehdään jatkuvaa yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa. Satakunnan pelastuslaitos on tarvittaessa yhteydessä sopimuspalokuntalaisten työnantajiin, mikäli työnantajilta tulee viestiä siitä, ettei hälytyksiin ole mahdollista lähteä.

Jokilaaksojen pelastuslaitos on järjestänyt työterveyshuollon palvelut koko sopimushenkilöstölleen. Lisäksi pelastuslaitoksella on käytössä toimintamallit uhka- ja väkivaltatilanteiden kohtaamiselle sekä henkiselle huollolle defusing-menetelmällä. Pelastuslaitoksella on tyky-ohjelma, jossa on huomioitu myös sopimushenkilöstö. Uuden organisoitumisen myötä keväällä 2011 perustettiin palokuntatoimintatiimi, jolla pyritään lisäämään sopimushenkilöstön vaikuttamismahdollisuuksia pelastuslaitoksen kehittämiseen. Myös laajennetussa johtoryhmässä on nimetty sopimushenkilöstön edustaja.

Päijät-Hämeessä huolena on vapaaehtoista palokuntatyötä tekevien määrän todennäköinen väheneminen ja vapaaehtoisten ikääntyminen, muun muassa nuorten paikkakunnalta muuttojen vuoksi. Vapaaehtoista palokuntatyötä on tarkoitus tehdä tutummaksi ja painottaa sen tärkeyttä. Tahallaan sytytettyjen tulipalojen määrä on Päijät-Hämeessä edelleen suuri. Ongelma on suurin pienissä kunnissa, joissa sopimuspalokunta on tärkeämmässä roolissa.

2.5 Kodin, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuuden parantaminen

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 6.1)

2.5.1 Alueellisten pelastuslaitosten tiedonvaihdon lisääminen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa

Tapaturmatietojen hyödyntämistä turvallisuussuunnittelussa parannetaan lisäämällä alueellisten pelastuslaitosten tiedonvaihtoa Kansanterveyslaitoksen (nyk. THL) kanssa. Tapaturmatietoja käsitellään osana pelastuslaitosten riskienhallintaa ja tietoja hyödynnetään paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Pelastuslaitokset hyödyntävät tapaturmatietoja ennaltaehkäisytyön vaikuttavuuden arvioinnissa sekä ohjaavat tapaturmatietojen kokoamista helposti paikallistasolla hyödynnettävään muotoon.

Ensimmäiset alueelliset raportit tapaturmatilanteesta julkaistiin 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Tapaturmaportaaliin on kerätty pelastusalueittaisten katsausten lisäksi tuloksista ladattavissa olevat taulukot ja kuvat. Alueelliset tapaturmakatsaukset

on tehty palvelemaan kunta- ja seutukuntakohtaista turvallisuussuunnittelua. Katsaukset sisältävät kuntakohtaisia ja alueellisia tietoja tapaturmatilanteesta sekä vertailutietoa koko maan tilanteeseen. Katsaukset on laadittu kullekin 22 pelastustoimen alueelle. Tapaturmakatsaus kokoaa paikallisten toimijoiden käyttöön saatavissa olevat tiedot kuolemansyyrekisteristä ja sairaaloiden hoitoilmoitusrekisteristä. Katsaus sisältää myös teema-artikkeleita merkittävimpien tapaturmien ehkäisemiseksi. Tapaturmakatsauksia on kehitetty yhteistyössä pelastuslaitosten kanssa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoja ja tietopaketteja on hyödynnetty turvallisuustyössä muun muassa Helsingin, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Jokilaaksojen, Etelä-Savon, Etelä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksilla. Keski-Uudellamaalla Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tietoja on hyödynnetty niiden kuntien terveyttä ja hyvinvointia koskevien suunnitelmien laadinnassa, joissa pelastuslaitos on ollut mukana.

Varsinais-Suomen, Jokilaaksojen, Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan ja Helsingin pelastuslaitokset ovat tehneet yhteistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa tapaturmatilastoinnin ja raportoinnin kehittämisessä. Tapaturmatilastoista ja niiden hyödyntämismahdollisuuksista on tiedotettu eri yhteistyötahoille. Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksen alueella kuntien turvallisuussuunnitelmiin on pyritty lisäämään tapaturmien ehkäisyä.

Kansallisen Tuvi-ryhmän jäsenenä Helsingin pelastuslaitos on ollut mukana käynnistämässä yhteistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja muiden viranomaisten kanssa turvallisuusviestinnän osalta.

Asumisen turvallisuuden parantaminen

Erityisryhmien asumisen turvallisuuden parantamiseksi otetaan käyttöön paikallisessa turvallisuussuunnittelussa Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön tuottama riskienarviointikoulutuspaketti kotipalvelu- ja sairaanhoitohenkilöstölle, asumisturvallisuuden kartoituslomake ja projektijulkaisu: Erehdykset ja unohdukset salliva asumisympäristö.

Asumisen turvallisuutta on parannettu pelastuslaitoksilla monin eri tavoin. Kymenlaakson pelastuslaitos on ollut aloitteentekijänä ja päävetäjänä kerrostalojen ovi-tarrahankkeessa. Hankkeella pyritään ehkäisemään palokuolemia ja loukkaantumisia porrashuoneissa. Hanke toteutettiin keväällä 2010 Kymenlaaksossa ja loppututkimukset vaikuttavuudesta tehdään keväällä 2011. Oveen sijoitettavalla tarralla valistetaan ihmisiä siitä, etteivät he menisi rappukäytävään, jos siellä on savua.

Pohjanmaan pelastuslaitoksen alueella on pyritty säännöllisellä tarkastustoiminnalla parantamaan turvallisuutta. Saatuja raportteja pyritään huomioimaan työn

suunnittelussa. Vaasassa pelastuslaitos on ollut mukana kansallista kiinnostusta herättäneen Kodin turva -kansion laatimisessa.

Pohjois-Karjalassa on markkinoitu ja hyödynnetty Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön tekemää riskienarviointikoulutuspakettia, ja se on otettu käyttöön varsin laajasti.

Erityisryhmien asumisturvallisuuden parantaminen on ollut Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen kulmakiviä paikallisten turvallisuussuunnitelmien osalta. Kuntien sosiaalitoimelle on tarjottu koulutusta asian tiimoilta. Tavoitteena on ollut kohdistaa koulutus erityisesti kotipalvelu- ja sairaanhoitohenkilöstölle.

Erityisryhmien asumisturvallisuutta on kehitetty myös Päijät-Hämeessä kokeilemalla ns. moniviranomaisten yhteistä tarkastustoimintaa muun muassa alkoholiriippuvaisten asuinrakennukseen. Myös kerrostalojen paloturvallisuutta on kehitetty kaupungin vuokrataloissa sattuneiden vakavien tulipalojen innoittamana kehittämällä ns. Palokunnan taulu, pakolliset kerrosnumeroinnit, sähköverkkoon kytketyt palovaroitinjärjestelmät yleisissä tiloissa ja maantasosta avattavat savunpoistoluukut.

Helsinkiin erityisryhmien asumisturvallisuuden kehittämistyöryhmä perustettiin toukokuussa 2009 virastopäälliköiden yhteisellä päätöksellä. Ryhmässä on edustettuna seuraavat kaupungin virastot: pelastuslaitos, sosiaalivirasto, talous- ja suunnittelukeskus, Kiinteistö Oy Helsingin Palveluasunnot. Asiantuntijajäsenenä on lisäksi sisäasiainministeriön pelastusosaston ylitarkastaja Vesa-Pekka Tervo. Työryhmän tavoitteena on aluksi keskittyä vanhusten ja vammaisten asumisyksiköiden turvallisuuden parantamiseen ja myöhemmin jalkauttaa kehittäminen myös muiden erityisryhmien asumisyksiköihin. Helsingin pelastuslaitos on laatinut sosiaaliviraston pyynnöstä käytäntöön sovellettavan erityisryhmien asumisturvallisuusoppaan. Virastopäälliköt seuraavat erityisryhmien asumisturvallisuuden kehittymistä.

Etelä-Karjalan pelastuslaitoksella on erityisryhmien asumisturvallisuuden parantamiseksi perustettu työryhmä. Yleiseksi tavoitteeksi on asetettu, että ikääntyvät ihmiset voisivat asua pitempään omissa asumisympäristöissään. Toimintaa jalkautetaan verkostoitumalla alan toimijoiden kesken. Vuonna 2010 Etelä-Karjalan pelastuslaitos aloitti yhteistyön Etelä-Karjalan omaishoitajien kanssa ja vuonna 2011 toteutetaan koko alueella omaishoitajille suunnattu turvallisuuskoulutus. Vuosittain on tarkoitus ottaa turvallisuusviestintäsuunnitelmaan jokin ikääntyneitä henkilöitä koskeva turvallisuusviestintätapahtuma tai erityinen kohderyhmä.

Tapaturmien torjuntaa kehitetään paikallisella tasolla

(Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päivitykset hyväksytyt 29.4.2009 ja 8.9.2009)

Alueellisten pelastuslaitosten osaamista ja mahdollisuuksia tulee hyödyntää nykyistä laajemmin tapaturmien torjunnassa. Alueellinen pelastustoimi ryhtyy yhteistyössä sisäasiainministeriön kanssa valmistelemaan konkreettista hanketta tapaturmien torjunnan tehostamiseksi paikallisella tasolla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tukee hanketta omalla asiantuntemuksellaan.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sisäasiainministeriö ja paikalliset pelastuslaitokset ovat mukana alueellisessa tapaturmien ehkäisyhankkeessa (CommSafe), jossa pilotoidaan yhteisölähtöistä mallia tapaturmien ehkäisyyn Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Kymenlaaksossa. Hankkeessa on aktiivisesti hyödynnetty pelastuslaitosten asiantuntemusta ja toimintaa. Hankkeen toimikausi on 2009–2015.

Etelä-Pohjanmaalla pelastuslaitos on osallistunut Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin isännöimään ”Ehkäise tapaturmat -hanke 2009- 2015” pilottihankkeeseen. Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen päällystystä on toiminut kouluttajana hankkeen järjestämissä pienemmissä koulutustilaisuuksissa. Ehkäise tapaturmat hankkeen 2009–2015 tutkimus- ja kehittämiskohteeksi on valittu Etelä-Pohjanmaalla lasten ja nuorten liikenneturvallisuuden ja päihteettömän liikenteen edistäminen. Osahankkeessa pyritään vähentämään nuorten liikenneonnettomuuksia muun muassa tukemalla vanhemmuutta ja lasten ja nuorten suotuisaa kehitystä ja elämänhallintaa sekä vähentämällä riskikäyttäytymistä vaikuttamalla esimerkiksi asenteisiin, päihteiden käyttöön ja liikenneympäristöihin. Näin vaikutetaan syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin ja nuoriin. Osahankkeessa on tarkoitus luoda tätä varten yhteisölähtöisiä toimintamalleja. Hankkeessa saavutettuja tuloksia ja kokemuksia alueella toimineista malleista välitetään myöhemmin valtakunnalliseen käyttöön. Pelastuslaitos osallistuu tulevaisuudessa muun muassa hankkeen toimittaman valistus- ja opetusmateriaalin suunnitteluun ja jalkauttamiseen lähinnä palokuntanuorisotyön kautta.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen mukaan sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaiset tehtävät poikkihallinnollisena toimintana eivät toteudu ilman päätoimista koordinaattoria, mikäli tavoitteena todellisten tulosten aikaansaaminen viranomaistahojen, järjestöjen ja seurojen yhteistyönä. Pienempiä osatehtäviä eri viranomaistahoille sekä muille yhteistyötahoille taitavasti koordinoituna saadaan vaikuttavuutta joukkovoimalla rasittamatta viranomaistahojen resursseja siten että kyseessä olevan viranomaisen perustehtävät kärsivät. Tällä hetkellä hankkeen koordinaattorilla on valtavasti töitä ja hänen tehtäviinsä kuuluu muun muassa verkostoituminen, tutkimusten toteuttaminen ja analysointi, suunnittelu, dokumentointi, seminaarien ja kokousten järjestäminen ja jälkityöt, seminaareihin ja koulutustilaisuuksiin osallistuminen, koulutustyö, neuvonta, valistaminen, materiaalin tuottaminen ja tiedottaminen.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen toiveena on, että Ehkäise tapaturmat – hanke 2009-2015 rahoitetaan koko suunnitellun keston ajaksi ja tarkastellaan tällaisen toimintamallin kannattavuutta. Mikäli tulokset ovat positiivisia, voitaisiin toimintamalli toteuttaa jokaisella pelastus/poliisialueella esimerkiksi palkkaamalla poikkihallinnolliset alueelliset turvallisuuskoordinaattorit.

2.6 Maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantaminen

(Sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 6.2)

Tavoitteena on, että etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien turvallisuus paranee. Turvallisuuspalvelut ovat nykyistä paremmin maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen saatavilla ja saavutettavissa. Viranomaisten tietoisuus ja toimintavalmiudet maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuteen liittyvistä erityiskysymyksistä paranee.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK on käynnistänyt kesäkuussa 2010 vuoden mittaisen projektin, jossa kartoitetaan vastaanottokeskusten turvallisuustilannetta. Lisäksi tuotetaan materiaalia ja koulutusta henkilökunnalle ja maahanmuuttajille. Tavoitteena on vastaanottokeskusten palo- ja henkilöturvallisuuden parantaminen sekä maahanmuuttajien paloturvallisuuskulttuurin ja asumisen paloturvallisuuden kehittäminen. Käytännössä projektissa on tutustuttu vastaanottokeskuksiin yhdessä maahanmuuttoviraston kanssa ja kartoitettu kohteiden palo- ja henkilöturvallisuuteen vaikuttavat tekijät kuten pelastussuunnitelmat, rakennusten rakenteellinen ja tekninen paloturvallisuus sekä henkilökunnan osaamisen ja tietämyksen taso. Kerättyjen tietojen perusteella on laadittu pelastussuunnitelman mallipohja, jonka perusteella kaikki vastaanottokeskukset, joissa asianmukaista suunnitelmaa ei ole, voivat sellaisen laatia. Projekti päättyy kesäkuussa 2011.

Etelä-Karjalan pelastuslaitos on aloittanut yhteistyön alueen maahanmuuttoviraston paikallisen yksikön, Joutsenon vastaanottokeskuksen kanssa. Tavoitteena on yhteistyössä vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa toteuttaa vuosittain turvallisuuskoulutus, jossa pääpaino kodin turvallisuudessa (turvallisuuskulttuuri Suomessa, tulipalot ja tapaturmat).

2.7 Kilpailukyvyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 6.4)

2.7.1 Yritysten pelastussuunnitelmien päivittäminen ja täydentäminen

Yritysten toiminnan häiriöttömyyden varmistamiseksi päivitetään yritysten pelastussuunnitelmat ja täydennetään niitä kattavasti rikosturvallisuussuunnitelmilla. Lisätään viranomaisten yhteistyötä yrityksiin kohdistuvassa tarkastustoiminnassa tarkastuskäyntien määrän vähentämiseksi.

Pelastussuunnitelmien laadintaa on valvottu palotarkastusten yhteydessä muun muassa Itä-Uudellamaalla, Jokilaaksoissa, Päijät-Hämeessä, Pohjois- ja Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Savossa. Pohjanmaalla on tarkastustoiminnassa korostettu pelastussuunnitelman merkitystä yritykselle ja sen turvallisuuden kehittämiseksi. Pelastussuunnitelmien laadintaprosentti on Pohjois-Karjalassa yrityksissä ja laitoksissa noin 88 %. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen internet-sivuilla on paljon ohjeistusta yrityksille paloturvallisuuden parantamiseksi.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella on menossa pilotointi TUTOR -arvioivasta palotarkastuksesta, eli turvallisuustoiminnan riskienarvioinnista muutamien suurien yritysten kanssa. Haasteena on kehittää mittaristo, jolla kyetään arvioimaan monitasoisesti erilaisten kohteiden turvallisuustaso sekä kehittämään niiden turvallisuuskulttuuria kokonaisvaltaisesti.

Pohjois-Savon pelastuslaitos puolestaan on uudistamassa yrityksille ja muille yhteisöille annettavia pelastussuunnitelmien lomakkeita ja ohjeita.

Etelä-Karjalassa pelastuslaitos ohjaa yritysten pelastussuunnitelmien laadintaa ja päivitystä sekä tarjoaa koulutusta suunnittelun tueksi ja henkilökunnan turvallisuustaitojen ylläpitämiseksi.

2.8 Suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen ehkäisy

(sisäisen turvallisuuden ohjelman kohta 6.5)

2.8.1 Öljyntorjuntakaluston valmiuden parantaminen

Tehostetaan suuronnettomuuksiin ja ympäristötuhoihin varautumista parantamalla olemassa olevan öljyntorjuntakaluston valmiutta.

Pelastustoimen strategiassa 2015 yhtenä painopistealueena on varautuminen suuronnettomuuksiin ja poikkeusoloihin. Strategisena päämääränä on väestön suojaaminen uhkien edellyttämällä tavalla. Organisaatiot, toimitilat ja tekniset järjestelmät tulee saattaa sellaiseen kuntoon, että ne mahdollistavat pelastustoimen tehokkaan toiminnan kaikissa tilanteissa.

Helsingin pelastuslaitoksen mukaan öljyntorjuntaprosessi on saanut mittavia uudistuksia aikaiseksi. Kehitystyö on jatkuvaa ja uusia investointeja tehdään jatkossakin. Viime ja edellisvuoden aikana Helsingin pelastuslaitokselle on hankittu kalustoa ja materiaalia, kuten rannikkopuomia, meripuomia, avomeripuomia, Nofi Boom puomia, työveneitä (B-luokka) ja kaksi F-luokan öljyntorjuntavenettä.

Kymenlaakson pelastuslaitos on osallistunut yhtenä viranomaisena Suomenlahden öljyntorjuntasuunnitelman laatimiseen sekä Isojen alusöljyvahinkojen torjunnan johtamisen valmiussuunnittelu-työryhmä 2010 työhön.

Pohjanmaalla öljyntorjuntasuunnitelman päivitykset on saatu valmiiksi. Myös Päijät-Hämeessä öljyntorjuntasuunnitelman päivitykset on saatu valmiiksi. Suunnitelma on ollut elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksessa hyväksyttävänä joulukuusta 2009 lähtien.

Jokilaaksojen pelastuslaitos on mukana Perämeren öljyntorjunnan kehittämishankkeessa (PÖK). Pelastuslaitoksella on päivitetty öljyntorjuntasuunnitelma.

Varsinais-Suomessa pelastuslaitos on käynyt neuvotteluja puolustusvoimien ja vapaaehtoisjärjestöjen (Vapepa) kanssa öljyntorjunta-asioiden osalta. Myös rajavartiolaitoksen ja pelastuslaitoksen yhteistoiminta on kattavaa. Varsinais-Suomen pelastuslaitos on osaltaan ollut mukana öljyntorjuntaa kehittävässä SÖKÖ-hankkeessa.

Satakunnan pelastuslaitos on parantanut omaa valmiuttaan erityisesti meriöljyvahinkojen osalta valtakunnallisten linjausten/ vastuujakojen pohjalta. Yhteistyötä rajavartiolaitoksen kanssa on parannettu.

Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen mukaan tällä hetkellä pelastustoimen toimintakyky päivittäisissä pienehköissä onnettomuuksissa on hyvä. Suuronnettomuudet ja

poikkeusolot vaativat sellaisia järjestelyjä ja valmiuksia, joita päivittäisissä onnettomuustilanteissa ei tarvita. Suuronnettomuuksien ja poikkeusolojen valmiuksia on tarpeen kehittää väestön suojaamisen strategiaan ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiaan perustuen. Suunnittelulla ja suunnitelmilla varaudutaan päivittäisiä onnettomuuksia suurempiin onnettomuuksiin sekä normaaliolojen häiriötilanteisiin. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella on laadittu valmiussuunnitelma poikkeusoloja ja poikkeusolojen lainsäädäntöä ajatellen. Suuronnettomuussuunnittelussa yhdistyvät sekä johtamissuunnitelmat että valmiussuunnittelu. Suuronnettomuuksissa voidaan käyttää poikkeusolojen johtamisjärjestelmiä tai päivittäisiä johtamisjärjestelmiä.

2.8.2 Öljyntorjunta- ja kemikaalivahinkojen torjuntavalmiuden parantaminen monitoimialuksella

Öljy- ja kemikaalivahinkojen torjuntavalmiutta parannetaan rakenteilla olevalla monitoimialuksella, joka valmistuu Suomen ympäristökeskuksen ja Merivoimien yhteiskäyttöön vuonna 2011. Selvitetään öljyntorjuntakapasiteetin vahvistamista kahdella monitoimialuksella ensi vuosikymmenellä.

Öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjuntaan rakennettu monitoimialus kastettiin Uudessakaupungissa 8.3.2011. Alus sijoitetaan Suomenlahdelle.

Lain muutoksella pudotettiin alueellinen pelastustoimi pois viranomaisjoukosta aluskemikaalivahingoissa 7§ ja 8§. Pelastusviranomaisella ei ole enää oikeutta aloittaa aluskemikaalivahingon torjuntaa, jos köydet ovat irti esimerkiksi satamassa. Pelastustoimi antaa torjuntaviranomaisen pyynnöstä henkilöstöä ja kalustoa käyttöön. Mikäli pelastustoimi on paikalla ensimmäisenä vietyään onnettomuuspaikalle kalustoa ja henkilöstöä, on sillä oikeus ottaa johto odotellessaan varsinaisen torjuntaviranomaisen paikalle saapumista 21§. Kymenlaakson pelastuslaitos toteaa, että ongelmaksi asia voi nousta muun muassa Kotkan ja Haminan kemikaalisatamissa.

Alushankintojen osalta Satakunnan pelastuslaitoksella laitoksen aluskalustosta kaksi alusta odottaa päätöksiä peruskorjauksista. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen tavoitteena on hankkia uusi alus lähitulevaisuudessa Kalajoelle.

2.8.3 Öljyntorjuntayhteistyön tiivistäminen

Tiivistetään öljyntorjuntayhteistyötä ympäristöministeriön, sisäasiainministeriön ja puolustusministeriön välillä.

Öljyntorjuntayhteistyötä on tiivistetty muun muassa Etelä-Savon, Helsingin, Länsi- ja Itä-Uudenmaan sekä Oulu-Koillismaan, Lapin ja Jokilaaksojen pelastuslaitoksilla. Etelä-Savon pelastuslaitoksella on ollut käynnissä laaja öljyntorjunnan kehittämishanke, jonka avulla on parannettu yhteistoimintaa Saimaan alueella. Mukana ovat olleet kaikki

Saimaan alueen pelastuslaitokset ja muut toimijat. Helsingin pelastuslaitoksella puolestaan on erittäin aktiivinen ote öljyntorjunnan prosessissa kehittää ja vahvistaa yhteistyötä eri ministeriöiden välillä. Oulu-Koillismaan, Lapin ja Jokilaaksojen pelastuslaitokset ovat edistäneet yhteistyössä Perämeren öljyntorjunnan kehittämishanketta.

SÖKÖ II -hankkeessa on laadittu Itä-Uudenmaan, Helsingin ja Länsi-Uudenmaan pelastustoimialueille toimintamallit Suomenlahdella tapahtuvan vakavan alusöljyvahingon varalle. Toimintamallissa kuvataan menettelytavat alusöljyvahingon torjunnan koordinoimiseksi tilanteessa, jossa öljy ajautuu rantaan.

SÖKÖ II -hanke kehittää rannan ja saarten öljyntorjuntavalmiutta suunnittelemalla toimintamalleja pahimman todennäköisen alusöljyvahingon varalle. Toimintamalli suunnitellaan selvitystöinä, joita toteuttaa laaja korkeakoulu- ja asiantuntijaverkosto ympäri Etelä-Suomea. SÖKÖ II -hanke on osa Kymenlaakson ammattikorkeakoulun merenkulun ja logistiikan osaamisalaa.

2.8.4 Johtamis-, tilannekuva- ja viestijärjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen

Parannetaan valmiusjärjestelmien toiminnallisuutta selvittämällä ja varmistamalla alue- ja paikallistason viranomaisten välisten johtamis-, tilannekuva- ja viestijärjestelmien yhteensopivuus ja mahdollinen integraatio suuronnettomuuksissa. Tämä toteutetaan valtion aluehallintouudistukseen liittyen.

Valtioneuvoston ohjesäännön uudistuksessa 1.1.2010 on sisäasiainministeriön toimialaan kuuluviin tehtäviin lisätty aluehallinnon yhteinen varautuminen poikkeusoloihin ja häiriötilanteisiin (15 §). Sisäasiainministeriö on 10.5.2010 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on VALHA 2010-harjoituksen tarpeet huomioiden kuvata ja tehdä esitys pysyvästä käytännöstä alueellisen turvallisuustilannekuvan muodostamisesta ja välittämisestä.

Eri tilannekuvajärjestelmien sopivuutta on selvitetty 2000-luvulla alue- ja paikallistason viranomaisten kesken. Myös pelastuslaitoksilla on kehitetty tilannekuvan hallintaa.

Helsingin pelastuslaitoksella on käytettävissä sisäasiainministeriön Jotke ja entisen Etelä-Suomen Lääninhallituksen eli Etelä-Suomen aluehallintoviraston extranet, mutta integroitua tilannekuvajärjestelmää ei ole. Kaupungin sisäisesti on käytettävissä peruspalveluvirastojen kesken eBeam-ohjelmisto tilannekuvan ylläpitoon.

Etelä-Karjalan valmiussuunnittelukierros on aloitettu vuonna 2008 ja se jatkuu vuodelle 2012. Suunnittelukierroksen aikana on kehitetty kriisijohtamismallia ja siihen liittyviä toimintoja, kuten tilannekuva, johtamisen tukipalvelut, kriisiviestintä, suunnittelu ja

rajapainnoista sopiminen (yhteistoiminta). Etelä-Karjalan tilannekuvaportaali (Intranet) on ollut käytössä vuodesta 2010 lähtien. Pelastuslaitos koordinoi ja ohjaa johtamis-, tilannekuva ja viestijärjestelmien kehittämistä (yhteistoiminta) alueellaan valmiussuunnittelukierrokseen liittyen.

Etelä-Savoon laaditaan maakunnan valmiussuunnitelma vuoden 2011 alussa. Päijät-Hämeessä uusien asemien hankkeiden myötä tilannekuvan ylläpitäminen ja niihin käytettävien järjestelmien yhtenäistäminen on työn alla.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos on tilannekeskuksensa ja muiden voimavarojensa kautta sitoutunut tukemaan kuntiensä kriisijohtamista tilanteissa, joissa sitä tarvitaan.

2.8.5 Viranomaisten välisen suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen riskianalyysin laatiminen

Laaditaan viranomaisten välinen suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen yhteinen riskianalyysi. Yhteisen riskianalyysin perusteella tarkistetaan kansalliset voimavarat ja tehdään tarvittavat esitykset voimavarojen kehittämiseksi.

Laajaa viranomaisten yhteistä riskianalyysia ei ole laadittu.

Satakunnan pelastuslaitoksella on ylläpidetty omaa riskianalyysia ja päivitykset on tehty palvelutasopäätöksen yhteydessä. Myös Keski-Uudenmaan pelastuslaitos ylläpitää riskianalyysia vuosittain tarkastuksin. Pohjanmaan pelastuslaitoksella sopimuksia eri yhteistyötahojen kanssa on tekeillä.

Pohjois-Karjalan pelastustoimen riskianalyysi on päivitetty vuonna 2009. Riskianalyysi sisältää sekä alueelliset että kohderiskit. Riskien kartoittamisessa on tehty yhteistyötä muun muassa alueen muiden turvallisuusviranomaisten ja kuntien kanssa.

Helsingissä on sotilaallisen voiman käytön tilanteeseen laadittu riskianalyysi, jonka valmistelu on tehty yhteistyössä turvallisuusviranomaisten, Helsingin kaupungin virastojen ja liikelaitosten, kriittisten yritysten sekä muiden yhteistyöviranomaisten ja -kumppaneiden kanssa.

Osana jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueen varautumishanketta on kartoitettu yhteistyössä kuntien viranomaisten kanssa mahdolliset suuronnettomuusriskit. Lisäksi pelastuslaitos ylläpitää omaa riskianalyysia säännöllisesti. Viimeisin perusteellisempi riskianalyysi tehtiin 2008. Jokilaaksojen alueen riskianalyysia ovat hyödyntäneet useat viranomaistahot.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK on perustanut hankkeen ”Suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen uhkamallien vaatimukset yksilön ja

yhteisöjen omatoimiselle varautumiselle 2011–2012”. Hanke sisältää uhkamallien tarkastelun, joka osaltaan voi toimia pohjana viranomaisten riskianalyysityölle.

2.8.6 Järjestöjen voimavarojen ja asiantuntemuksen hyödyntäminen suuronnettomuusuhkien arvioinnissa

Lisätään järjestöjen voimavarojen hyödyntämistä ja asiantuntemuksen käyttöä suuronnettomuusuhkien arvioinnissa.

Selvitys järjestöjen asiantuntemuksen ja resurssien hyödyntämisestä suuronnettomuuksien uhkien arvioinnissa valmistui vuonna 2010. Järjestöjen voimavarojen käyttöä on lisätty pelastustoimen tärkeimmissä hankkeissa. Monilla järjestöillä (esimerkiksi SPEK, SPPL, SSPL) on ollut edustajansa monissa pelastustoimen valtakunnallisissa hankkeissa, kuten pelastuslakia, toimintakykyä ja toimintavalmiusohjetta valmistelleissa työryhmissä. Syksyn 2010 neuvottelujen perusteella todettiin, että varsinaista toteuttamissuunnitelmaa ei ole tarvetta laatia, vaan järjestöjen kanssa toimitaan nykyisillä hyväksi havaituilla malleilla ja menetelmillä.

Kainuussa on meneillään yhteisprojekti, jossa määritellään työkalu kemikaaliturvallisuuteen liittyvään riskien arviointiin. Projekti on alkanut syksyllä 2009 ja jatkuu vuoteen 2011 saakka. Projektia hallinnoi Kainuun Etu oy. Projektissa on mukana Kainuun Ely-keskus, Kainuun pelastuslaitos, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Geologian tutkimuskeskus, Sunit Oy, Kainuun Puhelinosuuskunta, Morenia oy ja Pelastusopisto.

3 Yhteenveto

Tässä raportissa on koottu yhteen erilaiset hankkeet, projektit, toimenpiteet ja käytännöt, joiden avulla pelastuslaitokset ovat edistäneet sisäistä turvallisuutta omalla alueellaan. Raportti on tärkeä työkalu kehitettäessä pelastuslaitosten sisäiseen turvallisuuteen liittyvää alueellista toimintaa, mutta myös toiminnan kokonaiskoordinaatiota.

Tämä raportti kuvaa hyvin pelastustoimen sisäiseen turvallisuuteen liittyvän toiminnan nykytilan. Se tuo myös esille toiminnan hajanaisuuden: työtä on tehty pääasiassa oman alueen sisällä. Erilaisia toimenpiteitä ja projekteja on tehty paljon, mutta kokonaiskoordinaation puuttuessa toiminta on ollut osittain päällekkäistä eri alueiden välillä. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on tarkasteltu asioita laajasti toiminnan kokonaistavoitteen näkökulmasta. Pelastuslaitosten projektit ja hankkeet ovat olleet

monesti yksittäisiä, usein oman pelastuslaitoksen hankkeita johtuen osittain riittämättömästä ohjauksesta ja koordinaatiosta.

Toinen huomio projekteja ja toimenpiteitä tarkasteltaessa on tavoitteiden yleisluontoisuus. Suuressa osassa esitetyt projektit tai toimenpiteet ei esitetä kehittämistoiminnan, valmistelun tai muun tekemisen konkreettisia tavoitteita tai aikamääriä, vaan kerrotaan yleisesti meneillään olevasta kehittämistyöstä. Osittain kyse on myös resurssipulasta. Jatkossa tavoitteet olisi hyvä esittää entistä selkeämmin.

Se, että pelastuslaitokset ovat totutelleet toimimaan aluelaitoksina, on ohjannut sisäiseen turvallisuuteen liittyvää kehittämistoimintaa. Pelastustoimessa toteutettiin organisaatiouudistus 2000-luvun alkuvuosina, kun kunkin kunnan omat pelastuslaitokset/palolaitokset yhdistettiin 22 aluepelastuslaitokseksi. Tämä tarkoitti niin organisaatio-, talous- ja hallintorakenteiden kuin operatiivisten rakenteiden uudistamista. Uudistuksella tavoiteltiin sekä toiminnallisia että kustannushyötyjä. Aluelaitosuudistuksen ohessa pelastuslaitoksissa muutettiin myös toiminnan painopistettä vastaamaan 1990-luvun lopussa uudistunutta lainsäädäntöä. Aiemman reagoivan toiminnan sijaan lainsäädäntö painotti onnettomuuksien ennaltaehkäisyä pelastustoimen tärkeimpänä tehtävänä.

Käytännössä aluelaitosuudistuksen jälkeinen aika on pelastuslaitoksissa ollut sopeutumisen ja uudelleen organisoimisen aikaa. Uudistukset ovat olleet mittavia ja ne on toteutettu olemassa olevien tai jopa niukentuneiden resurssien puitteissa. Näistä syistä johtuen niin toimintaa kuin kehittämistäkin on ohjattu ennen kaikkea aluelaitoksen, ei kokonaistoiminnan, näkökulmasta.

Seuraavassa on tiivistettynä tähän raporttiin koottuja tietoja pelastuslaitosten sisäistä turvallisuutta edistävästä toimista:

Syrjäytymisen ehkäisy

Pelastuslaitokset ovat pyrkineet estämään syrjäytymistä ottamalla käyttöön muun muassa Tulipysäkkitoiminnan, joka on monialainen varhaisen puuttumisen toimintamalli. Toiminta on käynnistynyt jo monella pelastuslaitoksella, ja sitä ollaan lisäksi käynnistämässä laajasti.

Harvaan asuttujen alueiden palvelujen turvaamiseksi on pyritty säilyttämään toiminnassa alueen paloasemat ja kehittämällä nopean avun toimintaa. Pohjois-Karjalassa on toteutettu Harva-hanketta, jossa harvaan asutuille alueilla on muodostettu viranomaisten yhteiset vastealueet. Lisäksi pelastuslaitokset ovat opastaneet omatoimisen varautumisen suunnittelussa.

Koulutus ja osaamisen kehittäminen

Pelastusopiston, Poliisiammattikorkeakoulun ja Raja- ja merivartiokoulun yhteistoimintaa on kehitetty ja oppilaitoksissa on aloitettu tilannejohtamisen opiskelu yhteisesti tuotetuissa opintojaksoissa.

Vesipelastustoiminnan harjoittelun 5-vuotissuunnitelma on vahvistettu. Suunnitelma tukee suuronnettomuuksiin liittyviä koulutus- ja harjoitustapahtumia sekä niiden järjestämistä. SÖKÖ-suunnitelma laajan alusöljyvahingon varalta on laadittu. Lisäksi on järjestetty useita onnettomuusharjoituksia ympäri Suomea.

Tilannekuvatoiminnan kehittäminen

Tilannekuvajärjestelmiä on kehitetty ja otettu käyttöön muutamilla pelastuslaitoksilla. Laajaa tilannekuvajärjestelmää, johon kuuluisivat esimerkiksi poliisi, pelastus ja ensihoito, ei ole luotu.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen

Pelastuslaitokset ovat monin paikoin osallistuneet uudenmuotoisten paikallisten, seutukunnallisten ja maakunnallisten turvallisuussuunnitelmien laadintaan esimerkiksi turvallisuussuunnittelun työryhmätyöskentelyn kautta. Lisäksi Kainuussa ja Etelä-Karjalassa on huomioitu myös kyläyhteisöjen turvallisuus.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos on osallistunut Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin isännöimään ”Ehkäise tapaturmat -hanke 2009- 2015” pilottihankkeeseen ja sitä kautta turvallisuussuunnitelmien laatimiseen.

Pelastuslaitokset ovat valvoneet pelastussuunnitelmien ajantasaisuutta palotarkastusten yhteydessä.

ARTU-työkalu on otettu käyttöön muutamilla pelastuslaitoksilla.

Uusi pelastuslaki, joka astuu voimaan kesällä 2011, lisää sopimuspalokuntien toimintaedellytyksiä.

Kodin, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuuden parantaminen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on vuodesta 2009 lähtien julkaissut alueellisia raportteja tapaturmatilanteesta palvelemaan kunta- ja seutukuntakohtaista turvallisuussuunnittelua. Raportointia on kehitetty yhdessä alueellisten pelastuslaitosten kanssa ja pelastuslaitokset ovat hyödyntäneet raporttien tietoja omassa työssään.

Kilpailukyvyyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla

Yritysten pelastussuunnitelmien päivittämistä ja täydentämistä on valvottu palotarkastusten yhteydessä. Keski-Uudellamaalla on kehitetty turvallisuustoiminnan riskienarviointia muutamien suurten yritysten kanssa.

Suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen ehkäisy

Pelastustoimen strategiassa 2015 yhtenä painopistealueena on varautuminen suuronnettomuuksiin ja poikkeusoloihin. Varautumista on kehitetty muun muassa Päijät-Hämeen, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Helsingin, Kymenlaakson ja Pohjanmaan pelastuslaitoksilla.

Uusi öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjuntaan kykenevä monitoimialus valmistui ja otettiin käyttöön keväällä 2011.

Etelä-Savon pelastuslaitoksella on ollut käynnissä laaja öljyntorjunnan kehittämishanke, jonka avulla on parannettu yhteistoimintaa Saimaan alueella. SÖKÖ II -hankkeessa on laadittu Itä-Uudenmaan, Helsingin ja Länsi-Uudenmaan pelastustoimialueille toimintamallit Suomenlahdella tapahtuvan vakavan alusöljyvahingon varalle.

Eri tilannekuvajärjestelmien sopivuutta on selvitetty 2000-luvulla alue- ja paikallistason viranomaisten kesken. Pelastuslaitoksilla on kehitelty riskianalyyseja.

Järjestöjen voimavarojen hyödyntäminen

Järjestöjen voimavarojen käyttöä on lisätty pelastustoimen tärkeimmissä hankkeissa. Järjestöjen tekemä sisäisen turvallisuuden edistämistyö tulee esille pelastuslaitosten toteuttamien projektien välityksellä. Raportista ilmenevät ne tavat, joilla järjestöjen koordinoimaa ja suunnittelemaa työtä käytännössä toteutetaan. Toisaalta järjestöjen merkitys ja rooli valtakunnallisina toimijoina voi jäädä huomiotta. Esimerkiksi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöllä on pitkät perinteet erilaisessa onnettomuuksien ehkäisytyössä, koordinoinnissa ja kansalaisvaikuttamisessa. SPEK tuottaa monenlaisia koulutus- ja valistusmateriaaleja ja kampanjoita, tukee vapaaehtoistoimintaa (kouluttaminen, Päivä Paloasemalla, Täyttä Toimintaa jne.), ehkäisee onnettomuuksia (Nou Hätä, kotitapaturmien ehkäisykampanja, erilainen yrityskoulutus, Erehdykset ja Unohdukset, Turvallisuuskulttuurin jalkauttaminen maahanmuuttajille –projekti, Piippaako Sinulla) sekä edistää varautumista häiriö- ja poikkeustilanteiden varalle (omatoimisen varautumisen järjestelmät jne.). Myös Suomen Palopäälystöliitto ja Suomen Sopimuspalokuntien liitto edistävät sisäistä turvallisuutta omalla toiminnallaan.

4 Ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi

Raportissa esitetyt lukuisat projektit ja hankkeet kertovat osaltaan siitä, että sisäinen turvallisuus on koettu pelastuslaitoksissa tärkeäksi. Myös pelastustoimen strategiassa korostetaan ennalta ehkäisevän työn merkitystä, minkä johdosta sisäisen turvallisuuden ohjelma onkin yksi pelastuslaitosten tärkeimmistä työkaluista.

Nyt laadittu raportti mahdollistaa keskustelun siitä, mikä on se sisäisen turvallisuuden edistämisen toimintakokonaisuus, jota pelastuslaitokset toteuttavat tällä hetkellä. Myös kysymykset, kuten onko toiminta oikein suunnattua, riittävää ja resursoitua ja miten toimintaa voisi kehittää, ovat mahdollisia raportin pohjalta.

Olisi tärkeää, että väliraportissa esille tuotujen tietojen pohjalta kootaan **yhteenvedo**, jossa esitetään ne toimenpiteet, joilla aluepelastuslaitosten erilaisia käytäntöjä ja **toimeenpanon toteuttamismuotoja voidaan yhtenäistää, koordinoita ja mallintaa** yksittäisissä pelastuslaitoksissa. Pelastustoimessa tulisi harkita, tarvitaanko jatkossa enemmän **konkreettisia ohjeita** ja linjauksia siitä, miten pelastuslaitosten tulisi osallistua sisäisen turvallisuuden yhteistyöhön, jotta niiden toiminta palvelisi entistä paremmin yhteiskunnan ja ihmisten turvallisuutta, tukisi kunnissa tehtävää turvallisuustyötä ja ottaisi sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden toiminnan ja tavoitteet huomioon.

Yksi mahdollinen keino toiminnan kehittämiseksi jatkossa voisi olla, että **pelastuslaitokset yhteisesti sopisivat sisäisen turvallisuuden edistämisen painopistealueista ja toimintamalleista** seuraavalle kaudelle. Se, että hankkeista muodostettaisiin pelastuslaitosten **yhteisiä projekteja**, joilla olisi omat vastuuhenkilönsä ja resurssinsa, säästäisi alueellisia – jo nyt niukkoja – kehittämisresursseja. Myös keskustelu siitä, mitkä hankkeista on mahdollista toteuttaa ja millä resursseilla, voisi sitouttaa ihmisiä projekteihin. Projektointi mahdollistaisi myös hankkeiden systemaattisen johtamisen, koordinaation ja tavoitteiden toteutumisen seurannan.

Yksi tärkeä pelastuslaitosten raportoimasta toiminnasta suurelta osin puuttuva osakokonaisuus on **varautuminen**. Pelastuslaitoksilla on keskeinen merkitys paikallisessa ja alueellisessa varautumisessa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Pelastuslaitosten vastuulle kuuluu suoraan osavastuu väestönsuojelusta, mutta pelastuslaki mahdollistaa myös kuntien varautumisen tukemisen laajemminkin. Useilla alueilla pelastuslaitokset ovatkin keskeinen alueellisen varautumisen koordinaattori ja kuntien valmiussuunnittelun tuki. Pelastuslaitokset ovat myös osoittautuneet tärkeäksi voimavaraksi häiriötilanteiden hallinnassa, kuten muun muassa kesän 2010 rajuilmatuhot osoittavat. Käytännössä pelastuslaitokset voivat tukea kuntia

kriisijohtamisessa, erityisesti johtamisessa ja viestinnässä. Tämän Kuntaliitto on kirjannut omaksi pelastuslaitoksia koskevaksi kehittämistavoitteekseen 1.12.2010.

Toinen huomiota tarvitseva osakokonaisuus on **sopimuspalokuntien rooli** sisäisen turvallisuuden edistämisessä. Sopimuspalokuntien osuus sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteiden toteuttajana on tällä hetkellä vielä melko vähäinen eikä toiminta ole kovinkaan konkreettisella tasolla. Osana sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa **paikallisen turvallisuustyön tiedonvälitystä ja ohjausta** aluepelastuslaitosten ja sopimuspalokuntien välillä tulisi lisätä. Tulisi myös pohtia, onko syytä määritellä yhteisiä linjauksia tälle tiedonvälitykselle. On luultavaa, että sopimuspalokunnat voisivat tukea nykyistä enemmän aluepelastuslaitosten toimintaa onnettomuuksien ehkäisyn ja sisäisen turvallisuuden ohjelman osalta. Onkin harkittava, tulisiko asiaa selvittää valtakunnallisella tasolla.

Harvaan asuttujen alueiden operatiivisen yhteistyön jatkaminen on tärkeää. Jatkossa eräänlaisena Harva-hankkeena voitaisiin harkita **saaristo-, satama- ja meriturvallisuuden onnettomuuksien ehkäisyn koordinoitua** (esimerkiksi yhteispartiointi, kaluston ja tilojen yhteiskäyttö sekä viranomaisyhteistoiminta, yhteiset onnettomuusharjoitukset merellä ja talvisella merellä jääolosuhteissa sekä sopimuspalokuntien mahdollisuuksien laajentaminen). Tämä voitaisiin nähdä jatkona Lapissa ja Pohjois-Karjalassa toteutettujen Harva-hankkeiden toimeenpanolle.

Liite 1: Ehkäise tapaturmat -hanke 2009–2015

TIIVISTELMÄ 3.8.2010

Tapaturmien laaja-alainen ehkäisy alueellisella ja paikallisella tasolla yhteisönäkökulmasta

Yhteisön vaikutus turvallisuusaseteiden omaksumiseen ja toimintatapoihin on merkittävä. Sosioekonomiset terveyserot näkyvät tapaturmien esiintyvyydessä ja joka kolmannessa tapaturmassa ovat mukana pääteet. Onnistuakseen tapaturmien ehkäisytyö vaatii suunnitelmallista ja poikkihallinnollista yhteistyötä.

Tapaturmien laaja-alainen ehkäisy alueellisella ja paikallisella tasolla yhteisönäkökulmasta -hankekokonaisuus käynnistyi keväällä 2009 tukemaan valtakunnallisia ohjelmia ja paikallisen tason kehittämistyötä. Hanke toteutetaan yhteistyössä Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (VTT) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) sekä kahden pilottialueen: Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Kymenlaakson toimijoiden kanssa.

Hankkeessa lähestytään tapaturmien ehkäisyä yhteisöllisestä näkökulmasta ja luodaan alueelle verkostomaisessa yhteistyössä maakunnallinen tapaturmien ehkäisymalli. Valtakunnallisen hankkeen tavoitteena on yhtenäistää tapaturmien kirjaamiskäytäntöjä seurantajärjestelmäksi, mikä tukee ennaltaehkäisevän työn suunnittelua, arviointia ja tutkimusta. Tarkoituksena on kehittää tapaturmien ennaltaehkäiseviä toimintamalleja, joita voidaan pilottihankkeen jälkeen hyödyntää koko valtakunnan alueella.

Hankeajalle 15.5.2009 -31.12.2015 nimetyssä kansallisessa ohjausryhmässä on edustettuna Sisäasiainministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Opetusministeriö, Puolustusministeriö, Ympäristöministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Liikenne- ja viestintäministeriö, Opetushallitus, Liikenneturva, Työterveyslaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion teknillinen tutkimuskeskus, Kuntaliitto sekä pilottialueet Etelä-Pohjanmaa ja Etelä-Kymenlaakso.

Hankkeen toteuttamiseksi on koottu syksyllä 2009 alueelliset poikkihallinnolliset ohjausryhmät ja laajat yhteistyöverkostot. Etelä-Pohjanmaalla hanketta hallinnoi Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä. Alueellisissa ohjausryhmässä ovat edustettuina yhteistoiminta-alueet ja terveyskeskukset, alueen kuntien eri hallinnonalat, Etelä-Pohjanmaan Poliisilaitos, Etelä-Pohjanmaan Pelastuslaitos, Etelä-Pohjanmaan liitto, Koulutuskeskus Sedu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Liikenneturva, Työterveyslaitos, Länsi- ja Sisä-Suomen AVI, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, THL ja VTT.

Hanke on käynnistynyt Etelä-Pohjanmaalla tutkimus- ja kehittämistyön nuorten liikenneturvallisuuden ja päihteettömyyden edistämiseksi. Tähän liittyen on perustettu erillisiä työryhmiä. Lisäksi kehitystyötä viedään eteenpäin alueella jo olemassa olevien työryhmien kautta. Sairaanhoitopiirissä on käytettävissä terveydenedistämistoiminnan alueelliset verkostot; terveyden edistämisen neuvottelukunta ja sen neljä asiantuntijajaoa. Yhteistyötä tehdään tiiviisti toisen pilottialueen Etelä-Kymenlaakson kanssa.

Hankkeen vaiheita 2009 - 2020 alueellisella tasolla ovat: (1) Toiminnan nykytilan selvitys alueella (2) Kehitetään ja toteutetaan tietopohjan ja tiedonhallinnan järjestelmiä seurannan ja arvioinnin perustan kokoamiseksi (3) Tapaturmatilanteiden ja -riskien tunnistaminen (4) Asetettujen tavoitteiden sekä tarvittavien indikaattoreiden määrittäminen (5) Yhteisölähtöisen tapaturmia ennaltaehkäisevän toimintamallin suunnittelu (6) Uuden toimintamallin kokeilu pilottialueella (7) Prosessin seuranta, toiminnan ja kokemusten arviointi (8) Uuden toimintamallin viimeistely (9) Siirretään alueella muodostunutta tietoa valtakunnallisesti muiden alueiden sovellettavaksi.

Molemmilla pilottialueilla hanketta ovat vieneet eteenpäin aluekoordinaattorit. Vuoden 2010 loppuun asti aluekoordinaattoreiden palkka kustannetaan Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimus- ja kehittämisrahoista.

Liite 2: Operatiivisen yhteistyön kehittäminen harvaan asutuilla alueilla

Loppuraportin keskeiset ehdotukset ovat seuraavat:

Viranomaisten välisellä yhteistyöllä varmistetaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen saatavuutta

HARVA-työryhmä ei ehdota muutoksia viranomaisvastuusiin. Raportissa korostetaan, että jokaisella viranomaisella on omat lakisääteiset tehtävänsä, joista jokainen vastaa kaikissa turvallisuustilanteissa. Vastuuviranomaista voidaan kuitenkin tukea tehtävien hoitamisessa tilanteen niin vaatiessa. Muiden viranomaisten tuki ei korvaa vastuuviranomaisen voimavaroja, vaan täydentää niitä. Yhteistoiminnalla pystytään parhaiten vastaamaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluiden varmentamisen haasteisiin.

Yhteisen tilannekuvan tarpeet on huomioitava tulevien tieto- ja viestijärjestelmien kehittämisessä

Viranomaisten yhteistoiminnan suunnittelu ja tilanteisiin varautuminen edellyttävät yhteistä arviota turvallisuustilanteesta ja siihen liittyvistä riskitekijöistä sekä tietojen vaihtoa eri viranomaisten toimintamahdollisuuksista. Yksittäisten tilanteiden tehokas hoitaminen taas edellyttää yhteistä reaaliaikaista tilannekuvaa viranomaisten käytettävissä olevista resursseista, niiden sijainnista sekä toiminta-alueen tapahtumista. Yhteinen tilannekuva voidaan työryhmän mukaan toteuttaa teknisesti tieto- ja viestijärjestelmien avulla. Poliisi, tulli ja rajaviranomaiset ovat jo ottaneet yhteisen tilannekuvan pääsääntöisesti käyttöön viime vuoden lopulla.

Jatkossa yhteisen tilannekuvan sekä hälytys- ja johtamisprosessien kehittämistarpeet tulee huomioida viranomaisten omien ja yhteisten tieto- ja viestijärjestelmien kehittämisessä sekä hätäkeskuksen ohjeistamisessa.

Lähimmän partion hälyttäminen apuun on keskeisin edelleen kehitettävä toimintamalli

Harvaan asutuilla alueilla asuvien ihmisten kannalta lähimmän partion hälyttäminen mahdollisimman nopeasti apuun onnettomuuspaikalle tai muihin vastaaviin tilanteisiin on työryhmän mukaan keskeisin edelleen kehitettävä toimintamalli. Lähimmän partion periaatteen toiminta-ajatus on, että tehtävään vastuuviranomaisen päätöksellä hälytetty lähin sopiva viranomaispartio vastaa tapahtumapaikalla ensitoimenpiteistä siihen saakka kun vastuuviranomainen ottaa tilanteen hoidettavakseen.

Ensivastetoimintaa laajentamalla pienennetään potilaan tavoittamisviivettä harvaan asutulla alueella

Ensivastetoiminnalla tarkoitetaan tehtävään varustettujen ja koulutettujen viranomaispartioiden tai muiden toimijoiden hälyttämistä äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan luo tavoittamisviiveen lyhentämiseksi sekä näiden partioiden antamaa hätäensiapua terveystoimen kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Ensivastetoiminta lisää merkittävästi avuntarpeessa olevan kansalaisen selviytymismahdollisuuksia esimerkiksi sydänpysähdystilanteessa.

Harvaan asutun alueen ensivastetoimintaa tulisi työryhmän mukaan kehittää terveystoimen johdolla osana ensihoitopalvelun järjestämistä. Kehittämisessä tulisi huomioida HARVA-hankkeessa saadut kokemukset. Ensivastetoiminnan perusteet on säädetty 1.5.2011 voimaan tulevassa terveydenhuoltolaissa.

Yhteispartiointi lisää viranomaisten näkyvyyttä harva-alueella

Pohjois-Karjalassa ja Lapissa toteutetut kokeilut ovat osoittaneet, että viranomaisten yhteispartioinnilla kyetään muodostamaan toiminta-alueille partioita, jotka kykenevät laaja-alaisiin turvallisuustehtäviin. Yhteispartioita käytetään ennalta ehkäiseviin tehtäviin ja valvontatehtäviin siten, että toiminta tuottaa lisäarvoa kaikille siihen osallistuville viranomaisille. Yhteispartioissa vastuu yksittäisen tehtävän hoidosta kuuluu sille viranomaiselle, jonka varsinaiseen toimialaan tehtävä kuuluu. Voimavaroja yhdistämällä kyetään lisäämään partioinnin kattavuutta.

Yhteispartiointiin liittyen tulee kuitenkin selvittää ja ratkaista kokeilun aikana esille nousseet toimivaltakysymykset. Lisäksi yhteispartioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida koulutus- ja työturvallisuusasiat.

Vaativiin ja erityistilanteisiin liittyvällä yhteistoiminnalla ja sen harjoittelulla varmistetaan tilanteiden hallintaan liittyvä sujuva yhteistoiminta ja varmistetaan kyky vastuuviranomaisen tukemiseen erityisesti pitkäkestoisissa tilanteissa.

Kaluston ja tilojen yhteiskäyttö lisää työryhmän mukaan toiminnan kustannustehokkuutta. Toisen viranomaisen kalustoa ja tiloja voidaan tarvittaessa hyödyntää yksittäisissä harvaan asutun alueen tehtävissä, jolloin oman vastaavan kaluston hankkiminen ei ole tarpeellista. Yhteistoiminnalla lisätään viranomaisten tietoisuutta toistensa resursseista. Varsinainen kaluston käyttöön pyytäminen virka-apupyynnömenettelyllä on työryhmän mukaan toimiva ratkaisu.

Valtakunnalliset toimintamallit käyttöön harvaan asutuilla alueilla yhteistyöllä ja tulosohjauksella

HARVA-työryhmä ehdottaa, että valtakunnalliset viranomaisyhteistoimintamallit otettaisiin käyttöön valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäasiainministeriön hallinnonaloilla tulosohjauksen avulla. Näin varmistettaisiin myös toimenpiteiden seuranta. Lisäksi yhteistoiminnan edistäminen edellyttää

asian käsittelyä yhdessä kuntaorganisaatioiden erityisesti pelastus- ja terveystoimen sekä Suomen Kuntaliiton kanssa.

Harvaan asuttujen alueiden viranomaisyhteistoimintakäytänteiden levittämisessä voitaisiin hyödyntää myös aluehallintovirastojen osaamista ja yhteistoimintaverkostoja. Hankkeen tuloksia sekä niiden alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia tulisi tarkastella mm. aluehallintovirastojen valmiustoimikunnissa osana alueellista yhteistoimintaa.

HARVA-hanke toteutettiin Pohjois-Karjalassa raja-alueilla ja Lapin harvaan asutuilla alueilla. Työryhmä ehdottaakin, että valtakunnallisia toimintamalleja kokeiltaisiin paikalliset olosuhteet huomioiden myös Sisä-Suomen harvaan asutuilla alueilla.

Raportti kokonaisuudessaan löytyy osoitteesta
www.intermin.fi/suomi/kertomukset